

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik minden hó 15-én két iven.
és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.
Nem tagok egész évre 2 frttal fizethet-
nek elő

Szerkesztőség és kiadóhivatal: az „Erdélyi
Gazdasági Egylet” titkári hivatalában (Kolozs-
vár, Belközép-n. 11. sz.) hová a lapot illető
minden küldemények intézendők.

Hirdetések a legjutányosabb áron vétetnek fel.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet” egy hónapja.

(1896. április.)

Az ezredéves kiállítás ügyében és érdekében kifejtett munkásság egy jó része erre az időszakra jutott.

Az időleges állatkiállítások III. csoportjában 12 drb. erdélyi havasi tájfajta tehenet állít ki egyletünk, melyeket *Dr. Szentkirályi* Ákos maga vásárolt össze több vidéki vásáron.

Ugyanily célra az udvarhelymegyei gazd. egylet részére segélyül: 200 forintot adott az egylet.

A kiállítás képzőművészeti osztályába — felkérés folytán — beküldetett *Gr. Mikó* Imrénék, az egylet nagyevü egykori elnökének *Sárdi* István festőművész által festett arczképe.

Jövőre már a kiállításon elért eredményekről is jórészt beszámolunk.

Heremagttisztító-raktárunk 1895—96. évi működését április 15-én fejezte be. Az ezen szezon alatt beküldött lóhere és luczerna mag összesen 636₀₀₀ métermázsát tett ki. Pelyvéra az idei tisztítás alatt átlag 8₀₀% esett. Részletesebb adatok találhatóak az 1895-iki »Évkönyv« 40—43. lapjain.

Az »Erdélyi Gazda« részére e hónapban a Földművelésiügyi Minister 150 frt segélyt utalványozott. — Első évnegyedi hirdetési díjak czimén befolyt a lap és évkönyvből 324 frt, még bevarandó 104 frt.

Az irodalmi szakosztály kiadványai VIII. évfolyamának két első füzetét szétküldetett úgy az egyesület tagjainak, mint 150—150 példányban a Földm. Ministernek is.

A Földmívelésügyi Ministernek márcziusi számunkban közölt leirata értelmében és a községek tenyészbika-szükségletének fedezése céljából összeírta és felterjesztette egyesületünk azon kolozsmegyei községek neveit, melyekben tényleg bika-szükség van és kedvezményes beszerzésre igényt tarthatnak. E községek a következők: Kozmatelke 2 drb. Vajola 1 drb. Bátos 2 drb. Déd-rád-Széplak 1 drb. Déd-rád 2 drb. Barátfalva 1 drb. Tancs 1 drb. Faragó 1 drb. Paszmos 1 drb. Teke 1 drb. Szt.-Ludvig 2 drb. Kolozs-Kara 1 drb. Korpád 1 drb. Súlyomkő 1 drb. Dezmér 1 drb. Berce 1 drb. Milvány 1 drb. Kis-Sármás 1 drb. Keszü 1 drb. M.-Fráta 1 drb. M.-Szopor 1 drb. F. Szováth 1 drb. Bogács 1 drb. Szász Fenes 2 drb. Összesen: 24 község, 29 darabot kér.

Felterjesztést intézett egyesületünk a Ministerhez a szarvas-marha-tenyészkerületek épségben való fenntartása érdekében és e célra közreműködését is felajánlotta.

Szakvéleményt adott a vármegyék mezőgazdasági bizottságainak három esetben.

A budapesti rovarani állomás vezetőségének a nyáron esz-közlendő rovarkár-védelmi kísérletezéseire helyet jelölt és utasításokkal szolgált.

Egyesületünk *belétele* a következő volt;

Ülést tartott az egyesület áprilisban kettőt; egy igazgató-választmányt április 23-án és egy rendes évi közgyűlést, melyekről alább részletesen szó lesz.

Az *ügykezelés* április havi adatai a következők: Iktatói szám április 30-án: 1128. Levonva ebből a márcziusi 913 számot, marad e hónapra: 215 drb, melyből az érkezettekre: 167 drb, a kiadottakra: 48 darab esik. A 215 darabból volt ülési tárgy: 27. (Ebből ministeri leirat és felterjesztés 6 drb.); utalványozás: 33; elnöki: 23; titkári: 25; »Erdélyi Gazdára« vonatkozó: 57; heremagtszítót rakt. ügyben: 14; bizalmi: 4; ad akta: 32 drb.

A postakönyvek tanúsítása szerint elküldetett a titkári iroda által e hónapban 22 hivatalos és 168 portós levél.

Ezen összesen: 190 levél 91 ügyben és ugyanannyi szöveggel iratott.

Ezekben és az itt következő ülési referádákban vázoltuk nagyjában egyletünk április havi működését.

* * *

Igazgató-választmányi ülés. Az egylet igazgató-választmánya ápril 23-án tartotta rendes havi ülését.

Jelen voltak: *Szabó* József, elnök; *Br. Bánffy* Ernő és *Br. Jósika* Gábor, alelnökök; *Reich* Albert; *Br. Feilitzsch* Arthur; *Br. Mannsberg* Sándor; *Végh* Bertalan; *Molnár* Sándor; *Dr. Szentkirályi* Ákos; *Tóth* Zsigmond és *Tokaji* László, titkár.

A márcziusi pénztárforgalom a lapunk múlt számának 172. lapján ismertetett összegekkel — elfogadtatott.

A nagyobb összegű utalványozásokat ülés elintézi.

Egyleti pénztárnok és zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentései, valamint a titkári jelentés — tudomásul vétetnek és a közgyűlés elé terjesztetni határozatnak.

A Földmivelésügyi Minister 2000 frtos állattenyésztési és 150 fit lap segélye — köszönettel tudomásul vétetik.

A heremagtisztító-raktár ez évi működésének befejezése — tudomásul vétetett.

Elintéztetett több, millenniumi kiállításra vonatkozó kérdés:

A millenáris kiállítás május 2-iki megnyitó-ünnepélyén az egylet képviselőjére ülés *Baresay* Domokost kéri fel.

Felzólítás folytán a következő új jury-tagokat választja meg:

I. *Kertészeti kiállításra*: a) virágok bírálására: *Br. Bánffy* Ernő, *Ritter* Gusztáv; b) gyümölcs és zöldség bírálásra: *Ritter* Gusztáv, *Szabó* Sámuel; c) szőlő bírálásra: *Gerendi* István, *Hosszu* József. II. *Tejgazdasági kiállításra*: *Br. Jósika* Gábor, *Dr. Szentkirályi* Ákos. III. *Árpa- és komló-kiállításra*: a) *Gr. Pejachevich* Arthur; b) *Br. Kemény* Béla, *Ritter* Gusztáv.

A szeptemberben tartandó nemzetközi gazdakongressusra az egylet képviselőjében felküldhető három tagul megválasztottak: *Gr. Bánffy* György, *Vörös* Sándor, *Tokaji* László.

A jégbiztosító-társaságok felkérésére, mint vidéki jégkárbeeslő szakbizottsági elnökök, javaslatba hozattak, illetve

ajánlottak: *Gyárfás* Endre, *Benkő* Mihály, *László* László, *Szűcs* Károly, *Deák* Ignác.

A kolozsvári m. kir. gazdasági tanintézetnél két időközben megüresedett áll. ösztöndíj: *Sponer* János és *Molnár* Andor hallgatónak történt adományozása utólagosan tudomásul vétetik.

Nagyfontosságú tárgy volt az ülésen *Jakab* Lászlónak az erdélyi magyar szarvasmarha-fajta intensivebb kultiválását célzó indítványa, melynek tárgyai: a kolozsi gulyatelep megnagyobbításának sürgetése; a kolozsvári gazd. tanintézet tehenészeténél a pinzgauai tenyészetnek magyar-erdélyivel való felcserélése; egy havasi tehenészet és azzal kapcsolatos szaktanfolyam felállítása és végül a kijelölt tenyészkerületek jövőre való szigorú betartásának kérelmezése — voltak.

Ülés az indítványt egészben magáévá téve, a három első tárgyat az állattenyésztési szakosztályhoz teszi át, a tenyészkerületek érdekében pedig sürgősen, feliratilag intézkedik.

Új tagok külső bejelentettek: *László* István, *Mihály* István, *Pirkner* János, *Benedéki* József, *Butsy* Lipót évdijas tagok; *Udvarhely* megye törv. hat. bizottsága alapító tag és az »Erdélyi Gazda« megelőző számában már felcmlített két évdijas és két alapító tag, összesen: 10-en.

* * *

Közgyűlés. Az egylet ez évi rendes közgyűlését április 30-án tartotta meg.

Jelen voltak: *Szabó* József, elnök; *Br. Bánffy* Ernő és *Br. Fősika* Gábor, alelnökök; *Végh* Bertalan; *Gyalui Rosenberger* Mátyás; *Nagy* Dezső; *Br. Mannsberg* Sándor; *Jakab* László, *Tóth* Zsigmond és *Tokaji* László, titkár.

Egyleti elnök a közgyűlést a következő tartalmas beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt közgyűlés!

Ezelőtt egy évvel, e helyen és ilyen alkalommal felemlítettem volt, hogy súlyos gazdasági helyzetünkön csüggedni nem szabad, inkább kövessük azon régi közmondást: »Segíts magadon, Isten is megsegít!«

Ha az eltelt gazdasági évre visszatekintünk, látjuk, hogy a helyzet azóta sem javult, sőt fájdalom, országrészünk csekély termései és az értékáraknak általános csökkenése következtében még romlott, melyek után nem marad egyéb hátra nekünk, mint tovább is remélni, bizni egy jobb jövőben és érdekeink támogatására tetterre készen sorakozni.

Az elmúlt évben azon kitüntető szerencse érte egyletünket, hogy apostoli Királyunk Ő Felsége egyletünk küldöttségét fogadta.

Ez alkalommal Ő Felsége legmagasabb válaszában kegyeskedett felemlíteni, miszerint nem ismeretlenek előtte azon nehézségek, melyekkel a gazdáknak jelenleg küzdeniök kell és tudja, hogy ezek enyhítését czélozzák a sok helyen nyilvánuló gazdasági mozgalmak; ezeket azonban csak akkor tartja üdvösöknek, ha nem vegyülnek össze más czélatokkal s reményét fejezte ki az iránt, hogy egyletünk, mint eddigelé, ugy ezután is hasznosan fog közreműködni.

És valóban, egyletünk legjogosabb kívánalmi elérésére sem akart soha czélatokkal hatni, hanem mindenkor őszintén és nyíltan hivta fel a sérelmek orvoslására a figyelmet.

A mezőgazdaság a világ minden részén kiüzd és egyik válság a másikat követi; a termények áraiban a legnagyobb bizonytalanság uralkodik és ez okból minden államban szövetkeznek az agrariusok sérelmük javítására és érnek is el konkrét javaslataikkal némi eredményeket.

Igy nálunk az ugynevezett őrlési engedély kérdésével az igazságtalan elbánás addig lett hangoztatva, bizonyítva, a mig a kormány azt a kellő mederbe szoritotta. Ez és ehhez hasonló több más irányu, fáradhatatlan buzgalommal folytatott küzdelem csupán valódi gazdasági érdekből volt folytatva és nem politikai czélattal, a mint azt az érdekelt kereskedelmi körök szerették hangoztatni.

Igy a jelenleg szőnyegen levő közös vagy önálló vámterület kérdése megítélésénél sem lehet politikai szempont után megindulni, hanem a jogos és méltányos érdekek kielégítésével kell a létező állapotokon javítást kieszközölni.

Az ausztriai agrariusok a szerződés felmondását hangoztatják és Magyarországtól, a mai súlyos és tarthatatlan helyzetében még nagyobb áldozatokat kívánnak; ezen áldozat azonban létfeltételeink

egy jó részének feláldozása nélkül, ma nem hozható meg. Ha tekintetbe vesszük, hogy a hajdantól kezdve, egy ezredéven át örökké földmivelő ország ősi földbirtokos osztálya, saját erőit fejlesztve, magát mily küzdelmekkel tartotta fenn, úgy méltán igényelhetjük, hogy a második ezredévben súlyos helyzetünk feltárásával, a bajok kutforrásainak ismertetésével az orvosszerek megkereshetők, helyesen alkalmazhatók, — az igazság fegyverével az egyes osztályok, úgyszintén országok között a megélhetés feltételei elérhetőek és az egymásközti viszonyok méltányosan rendezve — legyenek. Ezen irányban és szellemben kell a gazdasági egyleteknek is a kormányt a nehéz kérdés Clintezésében támogatniok.

Sajnos, hogy eddigelé a többi érdekeltek a gazdasági válság létezését is kétségbe vonták és a változó kormányok ezen véleménynek hitelt adva, nem kellő mérvben méltatták az 1879-ik év óta folyton hangzó congressusi, országos és vidéki egyletektől eredő indokolt előterjesztéseket, sőt ezeknek valódi értelme, jogsultsága még más célzatokkal is gyanúsított. Kétszeres lehet tehát örömünk, hogy ezen csüggedő helyzetben egy pár év óta az irányzat változni kezd és földmivelés ügyünket a kormány nagyobb figyelemre méltatja, mint eddig. Ezen feltevés méltán igazolva van az eltelt hónapban, a földmivelésügyi költségvetés tárgyalása alkalmával a földmivelési Minister által mondott és közhelyesléssel fogadott következő nyilatkozattal is: »Nekem az egész ország gazdaságára van szükségem. Én nem azon fogok törekedni, hogy a társadalmi tevékenységet megbénítsam vagy megszüntesszem, hanem tudva azt, hogy fajunkban úgy is kevés hajlam van a tevékenységre és kezdeményezésre, én a magyar gazdaságnak kedvet csinálni, őtet ébreszteni, a gazdasági egyleteket talpra állítani akarom. Arra az osztályra kell a legnagyobb súlyt helyezni, mely önmagán legkevésbé segíthet, azt kell segítenünk, azt kell támogatnunk, ez a nép más hazát nem kereshet magának, ennek itt kell megélnie, itt kell boldogulnia!«

Azt hiszem, ezen aranyba foglalható idézet minden szava a gazdasági egyletek törekvő, buzgó működésére fokozott serkentéssel hat, valamint remélnünk, hinnünk és biznunk engedni, hogy a gazdaság érdekei a most is szőnyegen levő megújítandó szerződéseknél a lehető méltánylásban és támogatásban fognak részesülni; ezt

lehet teljes joggal következtetni és elvárni a Ministernek ugyanakkor mondott szavaiból, melyek szerint: minden törvényjavaslatnál, melyet a kormány benyújt, megvizsgálandó, hogy vajjon az mezőgazdasági szempontból nem esik-e kifogás alá.

Ezek után teljes megnyugvással nézhetünk a kiegyezkedési szerződés elébe, különben is mindkét államrész és azok minden gazdasági, ipari és kereskedelmi érdekköreinek valódi érdeke lévén, hogy együttesen és külön-külön erősödjének. Igazságosan és méltányosan, mindkét fél mindenik tényezőinek érdekeit mérlegelve, a békés kiegyenlítés előnyösebb lesz, mint a harc, a mely talán az egyik félnek idők multával előnyöket nyujthat is, de egyelőre a már régóta tartó válság miatt érzékeny, alig elviselhető helyzetet teremtene. Ép ezért a szakítás csak azon nem remélt esetben lenne megengedhető, ha jogos és eddigelé károsodást okozó sérelmeink kellő orvoslást nem nyernének.

A kiegyezkedési tárgyalásnak Magyarország részéről a legnagyobb sérelme az állategészségügy kérdése és ennek egyezségi szabályozása. Az osztrák kormány nem akar külön szerződést kötni, hanem a kiegyezkedési törvénybe olyan intézkedést kíván felvételni, melylyel a mostani szekaturák tovább is sujtanák állatkivitelünket. Hiszen, ha Szerbia és Románia állategészségügyét a miénknek elébe téve, ezekkel a mi károsításunkra egyezményt tártanak fenn, velünk pedig megkötni sem akarják a szerződést, ezt csak célzatosságnak lehet tekinteni.

Azért, ha ezen legfontosabb gazdasági kiviteli kérdésben, mely hivatva van a világkereskedelmi befolyások miatt más terményeinknél beállott árdepressziót némileg enyhíteni, jogos és méltányos igényeink figyelembe nem vétetnek, akkor, habár készületlen érne, és egyelőre káros következményekkel járna is, daczára, hogy egy sovány béke jobb egy kövér pernél, nem marad egyéb hátra, a jobb jövő reményében, mint a nagyon sok részről és sok érvekkel támogatott önálló vámterülethez ragaszkodni.

Ezen kérdéssel talán kissé igen is hosszasan foglalkoztam, de miután ez nekünk erdélyieknek állatkivitelünk miatt nagyon is életbe vágó kérdésünk s miután egyletünk e tárgyban eddigelé még nem nyilatkozott, ennyit felemlíteni, mint egyéni véleményemet, szükségesnek tartottam.

Illőnek tartom ez alkalommal köszönettel megemlékezni a magas kormányinak azon irántunk tanusított kegyéről is, melylyel minket a lefolyt évben többféle czimen összesen közel 5000 forint segélyben részesített.

Egyletünk ezen évben 51-ik évét tölti be s így az ezer évnek egy huszad részét szintén érdemekben gazdag múlttal élte át. Midőn e körülményt jóleső érzéssel konstatalom, szivemből kívánom, hogy a jövődő második ezredévben munkássága nagyobb és eredményeiben még hatékonyabb legyen, mint a letúnt elsőben vala.

A mult évi közgyűlésen elhatároztatott, hogy a titkári jelentés ezen országrész gazdasági helyzetét terjedelmesebben felölelve, a közgyűlést megelőzőleg 8 nappal kinyomassék és a tagoknak szétküldessék, ennek folytán egyletünk titkára egy évkönyv alakba foglalt terjedelmes és tanulságos jelentést állított egybe. E jelentés elkészítése az egylet beléletének mostani körülményei mellett a rendesnél több munkát és időt vevén igénybe, a közgyűlés előtt csak öt nappal volt szétküldhető, jövőre azonban a 8 napi határidő betartható lesz.

Miután ezen jelentésben egyletünk minden működése, feltejesztései és ezek eredményei híven vannak feltüntetve, azok részletezésére becses figyelmöket igénybe nem veszem és a közgyűlést ezennel megnyitom.

*

A titkári, illetve igazgatóválasztmányi jelentés, a közgyűlés előtt a tagoknak idejében szétküldtévén, felolvasottnak tekintetik és jóváhagyó tudomásul vétetik.

Egyleti pénztárnoknak és zárszámadásvizsgáló bizottságnak — a vonatkozó jelentések (melyekből az egylet anyagi viszonyainak nagymérvű erősödése tűnik ki), meghallgatása után — a felmentvény megadatik.

Az 1896. évi költségelőirányzat 10.843 frt 07 kr. bevétel; 9681 frt kiadás és 1162 frt 07 kr. maradvány-egyenleggel meghatároztatott.

A lefolyt évben belépett, összesen 112 új egyleti tag bejelentése (lásd »Évkönyv« 55-56. lapjain) örömmel tudomásul vétett.

Egyleti pénztárnok tiszteletdíja 300 frtról évi 400 frtra emeltetett.

Az erdélyi szőlő-reconstructió érdekében adott eddigi 300 frt vinczellér-iskolai ösztöndíj-segélyösszeg tárgyában — indítvány folytán — elvi határozat hozatott, a részletekre vonatkozó további intézkedés a választmányhoz visszatétetvén.

Több tárgy nem lévén, miután közgyűlés az egyesület elnökének odaadó és eredményes működéséért jegyzőkönyvi elismerést és köszönetet szavazott, befejeztetett.

T—i.

* * *

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egyesület igazgató-választmánya 1896. május hó 21-én (csütörtökön) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesület hivatali helyiségében, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egyesület lapfelügyelő-bizottsága 1896. június hó 1-én (kedden) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesület hivatali helyiségében, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

Nemzetközi gazdakongresszus.

Ha zavaró okok nem jönnek közbe, ez év szeptemberében fog Budapesten a kiállítás keretében megtartatni. Egyetlen tárgya az az árcsökkenés, mely egyaránt sújtja a világ gazdáit.

A mennyire tudjuk, e felől a különböző országok gazdái és agrariusai együttesen nem tanácskoztak még s így a mi fővárosunkban összeülő kongresszus, ha egyetértésre sikerül jutnia, nagy eredmények forrása lehet. El fognak jönni a németek, el az osztrákok, reméljük: az Egyesült Államok is képviselve lesznek s Francia-, Angol- és Oroszország fiai jelenlétükkel fogják bebizonyítani azt az érdekközösséget, mely e tekintetben a gazdák között fennforog.

A *túltermelés* elmélete, reméljük, nem igen fog kísérteni, hiszen azok, a kik alaposan foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel, tudják, hogy túltermelés nem létezik. Mindamelllett az apadó termelés és csökkenő import mellett is azt látjuk, hogy

Európában az árak nem bírnak emelkedni. Pedig az, hogy a gazdák munkája meg legyen fizetve, lét és nem lét kérdése az államokra nézve.

Egykor abban a nézetben voltak, hogy az alacsony gabonaárak nagy jótétemény a fogyasztókra nézve. *Colbert*, a mercantilisták feje, ezt igyekezett mesterségesen is elérni. Mi pedig azt látjuk, hogy ez nincsen így, nem csupán azért, mert az áraknak a fogyasztó a legtöbb esetben kevés hasznát veszi, hanem azért is, mert ha az iparcikkeket nincsen ki megfizesse, hiába lesznek azok olcsók. Az ipar a mezőgazdaság után szintén tönkre fog menni.

Két körülmény lesz, mit az árhanyatlás okainak fejtegetésénél okvetetlenül föl fognak hozni. Az egyik a kettős érték-mérőnek, azaz az arany és ezüst *valutának* befolyása, a másik a börzén üzött *határidő* üzletek.

Nem szándékozom e helyen sem az egyikkel, sem pedig a másikkal behatóan foglalkozni. A kettős valutával foglalkozott az »Erdélyi Gazda« áprilisi számában. A határidő üzletek áralakító hatását pedig igyekeztem eléggé érthetően kifejteni »*A búza ára*« című 1894-ben megjelent tanulmányomban. Mennyire sikerült ez, azt megítélni nem vagyok illetékes, annyi azonban tény, hogy az ott kimondott következtetések kezdenek átmenni a közvéleménybe. Természetesen nem mindig ellenmondás nélkül. Így e folyóiratnak idézett cikkében az áll, hogy senki sem magyarázta meg, mi hasznuk van a spekulánsoknak abból, ha az árakat lenyomják.* De igen.

Idézett tanulmányomban (26. l.) ki van fejtve, hogy a kereskedő mihelyt megvette a gazda búzáját határidőre, azért, hogy magát esetleges veszteség ellen fedezze, eladóvá lesz. Ha ez megtörtént, akkor érdekében áll, hogy az árak a ha-

* „ha évtizedekig állandóan lenyomják“ volt írva.

táridő lejártáig lemenjenek, mert ha ez beáll, akkor söpörheti be a különbözetet. A különbözeti üzletből százan és ezren élnek, pedig ezen üzletek elszaporodása megfosztván a piacot szilárd alapjától, azt nervózussá teszi. Így aztán akarva, nem akarva, előidézik annak gyöngeségét. Ha azonban e tekintetben mégis maradnak fenn kételyek, a mi a tárgy bonyolult voltánál fogva épen nem csoda, azokat a nemzetközi kongressusnak hivatása lesz eloszlatni. Reméljük, meg is teszi.

Mikor e sorokat írjuk, a dolog úgy áll, hogy a német birodalmi gyűlés dönteni fog a határidő üzletek tekintetében. Sokan azt hiszik, teljesen ki fogja küszöbölni őket. A mi az előzmények után épen nem lehetetlen. Ha azonban ezt talán meg nem is teszi, bizonyos, hogy korlátok közé szorítja.

A nagy őszi kongressus e tekintetben hivatva lesz a további lépéseket megtenni, esetleg kimondani azt, hogy mily álláspontot foglaljanak el az egyes kormányok az említett üzletek tekintetében a gazdák közös érdeke szempontjából.

A *bimetallismus* kérdése reánk nézve ma, midőn azon a ponton állunk, hogy az arany valuta nálunk életbelépjen, kétszeresen nagy kérdés. Épen azért az a félnék próbálkozás, mellyel némelyek tárgyalása elől kitérni igyekeztek, nincsen helyén. Vagy helyes és okos dolog az arany valuta és akkor maradunk mellette, vagy pedig bebizonyul, hogy az újabb tapasztalatok főleg a gazdák szempontjából ellene szólnak s akkor azt hisszük, életkérdés reánk nézve, ha tőle eleve elállunk. A következetlenség vádját, reméljük, el fogjuk bírni, ha a nemzet jövőjéről van szó. Miért maradjunk meg a régi elhatározás mellett, ha kiderül, hogy azok az alapok, a melyekre föl van építve, nem állják ki a bírálatot?

Fognak talán még más irányban is történni indítványok, de ha e két tételt világosítja is csak meg a kongressus, szép és maradandó munkát végez. Nem szabad ugyanis felednünk

azt, minő hatása lesz socialis tekintetben. Közelebb hozza hozzánk azokat a férfiakat, kik a mezőgazdaság jövőjeért folytatott harcban a legelső, megismerteti velünk apróra eszméiket, törekvéseiket. Új lökést ad azon mozgalmaknak, melyek nálunk a gazdaosztály szervezkedésére irányulnak.

Melegen kell tehát kívánnunk, hogy a kongressus szervezésére irányuló fáradozások sikert arassanak. Ha a jelek nem csálnak, ez be is fog következni, mert hazánk neutralis talaj, a hol találkozhatik a német a francziával, az angol az amerikaival a nélkül, hogy gyanúsításnak tenné ki magát. E mellett a legtöbb ország gazdái már is érzik, hogy az őket érő bajokon csakis nemzetközi, egész világrészeket átkaroló rendszabályokkal lehet segíteni. Ép azért, hisszük, meg fogják ragadni azt az alkalmat, melyet nekik a vendégszerető Magyarország nyújt.

Mi pedig kísérjük mély és igaz figyelemmel ezeket a tárgyalásokat és ha nem akarunk lemondani az életről — legyünk rajta, hogy eredményei nálunk is megvalósíttassanak.

Budapest, 1896 ápril 12-én.

Bernát István.

A legelő erdők.

Addig, a míg az erdőknek fája a közlekedési eszközök, a fát fogyasztó és feldolgozó iparvállalatok hiánya, a gyérebb népesség stb. miatt alárendelt mértékben képezte használat és részben értékesítés tárgyát, az erdők jövedelmét főleg a legeltetés és makkoltatás képezte.

Ezen használat mellett természetes, hogy az erdők faállományának és a talaj termőképességének fentartására nemcsak gond nem lett fordítva, hanem ellenkezőleg, arányban — de talán aránytalanul is a marha-létszám és legelő állatok szaporodásával, mind több és több erdő lett kiirtva — elpusztítva és legelővé átváltoztatva. Ezen — legnagyobbbrészt feltétlen erdőtalajt képező legelőterületek a gondozás hiánya, túllegeltetés stb. stb. folytán lassan elsilányodtak, sőt nagy részben el is kopárosodtak; hozzá véve már most ehhez még azt is, hogy a közlegelők jó nagy része a birtok-

rendezések alkalmával egyesek között feloszlott — feltörtett és eredeti rendeltetésétől elvonatott, előttünk áll a szomorú valóság, hogy a marhaállománnyal szemben a legelők terjedelme még akkor sincs arányban, ha mindazon területek, a melyek ma mint legelők szerepelnek, tényleg erre a célra alkalmasak is lennének.

A gabonaáraknak természetellenes óriási csökkenése, a munkabérek folytonos emelkedése stb. a gazdaközönséget mintegy reá-kényszerítette arra, hogy a marhatenyésztésre az ediginél is nagyobb súlyt fektessen és ez által az egyensúlyt a gazdaságban lehetőleg helyreállítsa. A marhaállomány tehát aránytalan mértékben szaporodott, míg ellenben a legelő-területek nemcsak hogy nem szaporodtak, hanem ellenkezőleg, úgy a fentebb említett okokból, mint azért is megfogytak, hogy az 1879. évi XXXI. t.-cz. által — az erdőtörvény az erdőket már a túllegettetés folytán is igen siralmas állapotban találván — az erdőkbeni legeltetés korlátok közé lett szorítva. De apasztotta az erdők legeltethető területét azon körülmény is, hogy a felújításokra nagyobb gond lett fordítva — lépést tartva ezen gondozás az erdők értékének emelkedésével — a közlekedési eszközök fejlődése folytán azoknak belterjesebb használatával stb.

A legelő-területek hiánya kevés országrészben lesz annyira érezhető, mint épen az erdélyi részekben, a hol a mezőgazdasági-lag mivelhető területek kiterjedése alig áll arányban az erdők, a legelők és kopár területek kiterjedésével s alig hiszem, hogy tévednék azon állítással, hogy az erdélyi részekben a legelő kérdésének megoldása sok helyen a létkérdéssel összefügg — és mindenütt általános szükségét képez.

Fel kell tehát használnunk minden eszközt, minden módot arra, hogy legalább megközelítőleg megfelelő kiterjedésű és jó legelőterületeket teremtsünk és ezeknek állandó termőképességét biztosítsuk, elsilányosodásoknak és elkopárosodásoknak elejét vegyük; és feltétlenül szükséges, hogy az elsilányodott és elkopárosodott legelőterületeket eredeti rendeltetésüknek visszaadjuk és a további pusztulásokat megakasszuk.

Mindezt pedig legbiztosabban és legjobban a befásítás által érhetjük el — tehát telepítsünk *legelő-erdőket*, vagyis olyan erdőket, a melyeknek *fő rendeltetése és célja a legelő nyújtása*, — a fák pedig csak azért tenyésztetnek, hogy a talaj termőképessége megóvassék — s ehhez képest maga a fatermés csak alárendelt mellékezőlt képez, a mely azonban oly faszegény vidékeken, mint például az egész Mezőség, eléggé fontos és számbavehető anyagi érdekelt is képvisel.

A legelő-erdők telepítése azonban nem olyan egyszerű kérdés és megoldása nem olyan könnyű, mint a hogy az első pillanatra

látszik; mert tulajdonképen ennél a kérdésnél két nehéz feladattal állunk szemben, a melyek még ellentétben is állanak egymással. Ugyanis a legelő-erdők telepítéséhez olyan fanemeket kellene alkalmaznunk, a melyek a legjobb talajjavító képességgel bírnak, ámde ezek a fanemek feltétlenül igénylik az árnyékot, tehát sűrű állást — míg ellenben a főczelt képező fütermés állandósítása a világosságot igényli, tehát a fák sűrű állását meg nem tűri. Oly fanemeket kell tehát választanunk, a melyek habár kisebb talajjavító képességgel bírnak is, a talaj termőképességét kiterjedt legeltetés mellett megóvják, a gyérebb állást türik és ez által a legeltetéshez szükséges fütermést nem akadályozzák.

Ilyenekül első sorban jelezhetem a tölgyet és ákáczt, de alkalmas a gyertyán, szil, juhar, szelid gesztenye, diófa is; a fenyvesek közül a vörös fenyő, különösen a magasabb hegységekben mészköves talajon; továbbá az erdei és fekete fenyő; nedves, vizenyős helyeken az éger, kőris, fűz és nyár. Azt, hogy a jelzettek közül melyiket alkalmazzuk, ezt a helyi viszonyok, talajminőség stb. kell, hogy eldöntse és a mellékérdekek és céloknak, mint például makkoltatás, gubacz-termés stb. háttérbe kell szorulnia. Fontos azonban annak megállapítása, hogy kat. holdankint, tekintettel a talaj termőképességének megóvására és a fűnöves biztosítására, a fák mily arányban legyenek elosztva, vagyis milyen zár-lacban tartassanak.

Határozott és minden viszonyokra alkalmazható feleletet erre a kérdésre nem lehet adni, mert a sűrűbb lombozatu fák gyérebb állást, a rosszabb termőhelyű területek pedig sűrűbb állást kívánnak. Átlagban a legelő-erdők zárata 0.3 - 0.6 között váltakozhatnak, a szerint, a mint a talaj jobb vagy silányabb, a hegyoldal lejtje kisebb vagy nagyobb.

Az égtájakat tekintve, az éjszaki, keleti, éjszakkéleti, nyugati és éjszaknyugati oldalak legelő-erdők telepítésére alkalmasabbak, mint a déli, délkeleti és délnyugatiak. Általánosságban megjegyezhetem még, hogy a telepítésnél kat. holdankint körülbelül 8 - 900 drb. csemete ültetendő ki — tehát négyzetes ültetésnél a csemeték 8—8.5' távolságra egymástól.

A legelő-erdők üzemi berendezésének módozatait tárgyalni igen hosszadalmas lenne — egyrészt, másrészt annyira komplikált, hogy azt csak a képzett szakember érthetné meg — éppen ezért mellőzöm is és csak a legegyszerűbb, könnyen érthető kezelési módot említem meg, a melyet bárki is könnyen alkalmazhat. A legelő-erdők gazdasági kezelésének egyik fő kellékét képező azon elv szem előtt tartásával, hogy a területnek mindig legkevesebb $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ -része tilalmazva legyen, az üzemi — használati beosztás egyszerűen a következőképpen állapíttatik meg: Például egy 100 kat. hold ki-

terjedésü 100 éves fordában kezelt legelő erdőterületünk lévén, ezt 4 — egyenként 25 kat. holdas — táblára osztjuk be és feltéve, hogy a korfokozatok szabályosan vannak elosztva, az első táblában a meglévő fakészletet 1896. évtől kezdve 5 év alatt kihasználjuk és az egészet a használási $5 + 1$ tehát 6 év alatt felújítva, legeltetési tilalom alatt tartjuk addig, míg 25 év múlva, tehát 1921. évtől kezdve a legeltetésnek átadva, a II-ik tábla kerül kihasználás — tilalom és felújítás alá.

Ezen beosztás mellett 75 kat. hold állandóan legeltethető.

Ujjonnan telepítendő legelő-erdőnél az üzemi beosztás ugyanez marad, azzal a különbséggel, hogy a telepítést siettetendő, a szerint, a mint azt a legelő-terület állapota igényli — esetleg a terület felét helyezük tilalom alá és ültetjük be 1 — 2 év alatt, másik felét pedig mindaddig legeltetjük, míg az elsőn a fák a marha szája alól kinőttek és akkor ezt felszabadítva, tilalmazzuk és ültetjük be a másikat — vagy pedig ismét 100 kat. holdas területet véve alapul, a melyet például 20 év alatt akarunk beerdősíteni, az egész területet 20, egyenként 5 holdas részre osztjuk be és az első évben, mondjuk 1896-ban az első beültetve, legeltethető 95 k. hold és így tovább, évenként 5 kat. holddal kevesebb, míg (15 évi tilalmi időszakot véve fel) 1911-ben az első 5 kat. hold felszabadulván, legeltethető még mindig mint minimum 20 kat. hold, mely terület ezután évenként 5 kat. holddal növekszik egész a 75 kat. holdig, a mikor is azután előáll az első esetben jelzett beosztás és fogatatosítható az első 25 holdas táblán a gyérités (ritkítás) stb. ugynevezett előhasználat, a mely minden 10 évben ismételhető.

A berendezés egy másik módja, a midőn a termőhely — fanem — forda stb.-inek megfelelőleg, a holdankint az egyes korfokozatokban fentartandó törzsek száma megállapítatik és a használat ennek megfelelőleg szabályoztatik. Az ezen alapon való berendezés azonban már feltétlenül igényli a szakembert és szakszerű, rendes üzemterv felállításával jár a forda egész tartamára.

A meglévő és arra alkalmas erdőknek legelő-erdőkké való átalakítását és ennek módozatait ez úttal nem tárgyalom, nehogy az adott kereten túl terjeszkedjem, csak azt kívánom még röviden megjegyezni, hogy a legelő-erdők alatt nem az eddigi, közönséges értelemben vett fás legelők értendők, hanem a mikor a fentebbikben az elsilányult és kopárosodó-nak induló legelőterületek befásítását a legmelegebben ajánlom, annak hasznos és szükséges voltát eléggé hangsúlyozni alig tudom, ez alatt a legelőknak okszerűen, rendszeresen, a viszonyok figyelembe vételével megállapított terv szerinti beültetését és a jelzett legelőknak rendszeresen kezelt legelő-erdőkké átalakítását értetem.

Kolozsvár, 1896. május 2.

Br. Feilitzsch Arthur.

Állatkinzás szabályrendeletben.

Maros-Tordavármegye ez évi márczius hó 24-én tartott rendkívüli közgyűlésén a jelen volt néhány bizottsági tag elfogadott egy szabályrendeletet a »Községi közmunkáról«, melyben a magyar szarvasmarha helyes használati érdeke ellen feltűnő és helytelen intézkedés foglaltatik.

A szabályrendelet útmunka kötelezettsége alá veszi a 3 évet töltött igavonó állatot.

Maros-Tordamegye néhány szegény községében lehet látni igába fogva 2 és 3 éves állatot, midőn a napszámos földmivelővé akarja magát felküzdeni, fejletlen állatkáját csigázza, kiozza, csakhogy saját nyomoruságán valamiképen lendítsen, de gazda névre igényt tartó birtokos magyar fajta marháját rendszeres használatba az állat betöltött 4-ik évében veszi, — és nem előbb.

A szabályrendelet alkotója — mint látszik — az állattenyésztés elemeiben nemigen járatos s talán ez az oka, hogy a fejletlen 3 éves magyar marhát közmunkára kötelezi, holott eme túlterheléssel és állatrontással a közvagyonosodásban akkora kárt csinál, hogy a célba vett közmunkával való megyei útépitések értéke azt fel nem éri.

A három éves magyar marha még a tejfogát sem váltotta ki, s ezek, a fejletlenség ismérvei csak a negyedik év betöltésével tűnnek el.

Három éves korában el lehet kezdeni a magyar marha betanítását, naponta 1—2 óráig szekér elé fogni, de a szabályrendelet 18. §-ban megszabott 8 órai napi munkát és pedig a legterheesebb föld- és kőnordást végezni három éves növendék állattal, valóságos állatkinzás.

Az állattenyésztés szaktudósai közül a legkiválóbbak: *Tormay Béla* miniszteri tanácsos, *Monostori Károly*, a kir. állatorvosi akadémia tanára, mindketten az elméleti és gya-

korlati állattenyésztés nagy mesterei és tanítói alapos és országosan elismert kitűnő szakműveikben világosan megállapítják a magyar marha okszerű használhatóságának évét, idejét, a mikor kár és romlás nélkül rendszeresen igazható.

Tormay B. Állattenyésztés tana I. k. 117. lapján írja: »a tinót négy éves korában kezdhethük jármolni.« Monostori hasonló című műve 54. lapján így nyilatkozik: »a magyar marhát 4 éves kora előtt teljes munkába ne fogjuk, várjunk addig, míg a fogváltáson átesett, mi a 4 éves kor után történik meg.«

Maros-Tordamegyének a községi közmunkáról szóló szabályrendelete a napokban küldetett szét a megyében kihirdetés céljából, de úgy tudjuk, az még miniszteri megerősítést nem nyert.

Az állattenyésztés veszedelmére alkotott ezen szabályrendeletet igyekeztek az érdekelt megyei gazdaközönség az illetékes miniszteriumnál oda módosíttatni, hogy a napi 8 órai felette terhes közútépítés céljából ne irassanak össze a 3 éves növendék-állatok, melyek ily fiatal korban betanítás végett is csak mérsékelt módon s rövid órára foghatók szekér elé, hanem útmunka-kötelezettségre csupán a 4 évet már betöltött igavonó állatok kényszeríttessenek.

Mi haszon lesz abból, ha a mezőszégi rossz utak javulnak, de évenként néhány ezer növendék-állat fejlődésében meggátolják s a korai kihasználással a magyar fajta állat páratlan tartóssága kockáztatva lesz?

Midőn a törvényhatóság a községek elhanyagolt közútait kiépiteni szándékozik, ne alkosson olyan szabályrendeletet, mely az állattenyésztés kárára, veszedelmére lesz.

f.—

Észrevételek a „Tenyészbika vásáraink“ czimü czikkre.

Az „Erdélyi Gazda“ 1896. 4. számában „Tenyészbika vásáraink“ czim alatt megjelent cikknek legérdekesebb része: a magyar-erdélyi szürke szarvasmarhafajta tisztaságáról, a fajtatisztaság jellegéről és az „erdélyi jelleg“-ről szóló rész. Megjegyzéseim csupán erre a részre vonatkoznak.

Két körülmény ösztönzött megjegyzéseim leírására és közléstételére. Nem tudom helyeselni nagy részét a fajta tisztaság jellegéről általán és a magyar-erdélyi szürke szarvasmarha jellegéről különösen szóló tanításnak. Ez az egyik körülmény; a másik pedig az, hogy az a meggyőződése, hogy Magyarországnak a magyar-erdélyi szarvasmarhát tenyésztő vagy közönsége nem adott okot még eddig olyan mondatok leírására, melyeknek a szóban levő cikket tartják: „Most még kevesen tudjuk, hogy milyen összevisszaság uralkodik a fajtához kötött fogalmak tekintetében.“ „A legtöbb ember nem is sejtí, hogy mi az a fajta jelleg, hanem hát úgy ni nagyjából eligazodik. Ha szürke szörü a marha, akkor minden fontolgtatás nélkül magyar-erdélyi számba megy.“ 190 oldal. „Csak a közelmultban is meglepetve kellett látnunk, hogy tekintélyes testületek, tekintélyes gazdák, sőt még szakértők is mily könnyüséggel teszik magokat túl a tenyészanyag fajta tisztaságának kérdésén“ (191. oldal) „Hazarészünk gazdaközönsége fogalmai a fenntartandó ősi fajta tiszta jellegéről olyan tág határok között mozognak, hogy ezek összevetéséből nemhogy a magyar-erdélyi marha tiszta jellegét, de még egy közép alakot sem lehet összehozni“ (191. oldal) „ . . . az általunk fentartani és fejleszteni óhajtott fajtának ha egyebet nem, de legalább a *körvonalait* meg kellene állapítanunk és ennek ismerését a köztudatba juttatnunk.“ (191. oldal.)

A magyar-erdélyi szarvasmarha tenyésztésével 1000 év óta foglalkozó ősöknek ugyanezt a fajtát tenyésztő unokáit arra szólítani fel, hogy: „*legalább a körvonalait*“ állapítsák meg az ősi fajtának! — talán még sem egészen méltányos felszólítás.

Tévedni tévedhet a leglelkiismeretesebb „tekintélyes testület“, bármelyik „tekintélyes gazda“ és a legbuzgóbb „szakértő“ is, de a magyar-erdélyi szarvasmarhát tenyésztő közönségről általánosságban azt írni, hogy: „*a legtöbb ember nem is sejtí, hogy mi az a fajta jelleg*“ — talán még sem lehet. Főként az nem irhat ilyet, a ki — mert nem csalhatatlan — nem tudhatja biztosan, hogy szintén nem-e téved.

Kétségbevonhatlanul helyes állítás, hogy valamint az élőlények mindenik külön vált csoportjának bizonyos mértékben

állandó és átörökíthető jellemező tulajdonsága van, azonképpen a szarvasmarháknak az a csoportja is felruházott ily tulajdonságokkal, mely csoportba a magyar-erdélyi szarvasmarhafajta tartozik a moldvai marhával, a bosnyák marhával, a mokány marhával, a római tájfajtajával együtt. A szarvasmarhák egyes csoportjait (szürke marha, tarkahegyi, borzderes hegyi stb.) jellemező vonásaik és tulajdonságaik szemügyre vételével megkülönböztetni lehet egymástól. A magyar-erdélyi fajtát is megkülönböztetni lehet a bosnyák marhától és a magyar-erdélyi marha alföldi változatát is az erdélyi változattól, valamint a Csáky-félet az Almási-féletől és a Sennyei-féletől is megkülönböztethetni. Megkülönböztetni lehet a csoportot egészében, vagy általánosságban, de ki az, a ki mindenik egyes állatról biztosan megmondani tudná, hogy magyar-erdélyi-e vagy pedig moldvai, alföldi-e vagy pedig erdélyi, Csáky-e, Almásy-e vagy pedig Sennyei-féle. De még azt sem lehet biztosan mondani mindenik szarvasmarháról, hogy valamelyik más szarvasmarhacsoport véréből van-e benne valami vagy nincs; hogy például tiszta szürke, vagy tiszta borzderes, vagy tiszta hegyi tarka.

Hiszen az élőlények mindenik csoportjában találhatók oly individuumok, melyeken a csoportot jellemező vonások kisebb-nagyobb mértékben elmosódtak, határozatlanok. A ki ezekről az individuumokról azt állítja, ellenvetést nem tűrve, hogy nem tisztavérűek — okoskodásával letért a helyes útról és arra az útra tévedt, melyen visszafelé menve, az élőlények csoportjait *változhatlan jelleggel* bíróknak kell mondani, melyek olyannak teremtettek, a milyennek azokat látjuk. Ha az élőlények jellemező tulajdonságai nem változhatnának, sem gazdasági növényeinket, sem házi állatainkat nem tudtuk volna és nem tudnók nemesíteni. Ott volnánk ma is, a hol az ősz ember volt, mert mi magunk sem tudtunk volna civilizálódni.

Az egyes állatcsoportok legnevezetesebb tulajdonságai módosulhatnak, eltűnhetnek.

Kell-e erre szembetűnőbb példa a *szarv nélküli* szarvasmarha (*Bostaurus*) fajtáknál. Czurkán — raczka — juhaink közt vannak 4 szarvuak, 2 szarvuak és szarvatlanok. Festékezett bőri szürke szarvasmarhánk között találunk keselyeket — szőkéket. — Fehér bivalok sem ritkák nálunk és az olyan bivaltehen sem ritka, melynek csak két csecse van. Mindezek a szembetűnő eltérések az állatcsoport, a fajta átlagos jellegétől (melyet gyakran hiányos észlelés alapján körvonaloznak és határozni meg) átörökíthetők és általánosíthatók.

Biró Istvánnál Monostorszegen láttam egy suta — szarvatlan — riska tehenet. Azt hiszem mindenki merész találgatásnak

tartaná, ha valamelyik angol szarvatlan fajtával való keresztezéssel hoznám összefüggésbe ezt a sutaságot, mely állítólag nem is nagy ritkaság. Merészség lenne a 4 szarvu czurkán vagy czigaja juhokat (egy ilyen czurkán kos feje a kolozsmonostori gazdasági tanintézet gyűjteménytarában látható; egy 4 szarvu czigaja kost Hétfaluban láttam) a 4 szarvu skandinaviai juhval keresztezetteknek, tehát nem tiszta vérűeknek tartani; vagy pedig a suta czurkán és czigaja juhokról általán kimondani, hogy valamely suta angol fajtával való keresztezéséből származnak, tehát nem tiszta vérűek. Hiszen az angol szarvatlan juh-fajták némelyikéről bebizonyítva van, hogy szarvas ősektől származnak!

Akár torzalakulásnak tartjuk a 4 szarvat, a szarvnélküliséget, a keselységet (Albinismus), akár csak változásnak, tény, hogy még gondolatban sem gyanusítható tiszta fajtájú tenyésztésekben előfordulhat. És ha valamely kesely bivalról nem foghatom rá, hogy nem tiszta fajtájú, akkor arra sem foghatom rá, melynek csak a farka vége fehér, vagy a feje bubja fehér, vagy a tőgye fehér. Ha pedig az ilyen -- akár kesely, akár csak fehér foltos -- bivalról nem mondhatom, hogy nem tiszta vérű (ugyan mivel is volna keresztezve!?) akkor sem a kesely, sem a fehér farkbojtu magyar-erdélyi marháról sem lehet a vér tisztaságát megtagadni csupán az itt szóban levő okok miatt, az általános fajta jellegtől némiképp eltérő alakulás miatt.

A magyar-erdélyi szarvasmarhánál a szarvak hengeresek a legtöbb állatnál; ezért a hengeres szarv a fajta jelleg egyik vonása, de oly vonása, mely, mint valamennyi, módosulhat: nagyon sok tehénél, sőt bikánál is a szarvak némileg laposak a tőnél. Más jól elkülönült fajtánál is előfordul ez. Az alpesi borzderesek szarvai is a legtöbb állatnál hengeresek, de nem valamennyinél. *Wilckens* írja* a sweiczi *Brachycorosokról* „Die meist walzenförmigen Hörner“

Ennél sokkal nevezetesebb tudnivalót ír *Wilckens* (a 73-ik oldalon a * alatt említett könyvben) a sweiczi *tarkafajtáról* (*Fleckviehrasse*). A színről ugyanis ezt olvasom: „Die weisse Farbe nimmt an Ausdehnung zu, *einfarbig rothe Thiere*, wie in der alten Zucht, kommen gar nicht mehr vor. Die Köpfe sind häufig ganz weiss“ A *tarka* marha tehát régen valamikor *egyszínű* lehetett. Ma a simmenthali fajtánál a *tarkaság* van oly jelentős jellegtulajdonság, mint a magyar-erdélyi fajtánál az *egyszínűség*. Egy egyszínű simmenthalit azonban csupán azért nem lehet „nem tiszta vérűnek“ mondani és erre a kaptára a fehér

* „Die Alpenwirtschaft der Schweiz, des Algäus etc.“ Dr. Martin Wilckens. Berlin 1885. 95. oldalon.

farkbojtot a magyar-erdélyi marhánál sem lehet a fajta tisztátlanság biztos mutatójának tartani. Egyszínű simmenthalit már nem tartanak tenyésztésre; fehér farkbojtu magyar-erdélyi marhát sem tartunk meg tenyésztésre. Még pedig azért nem, mert joggal felünk, hogy az ilyentől keselyek származnak; a kesely marha pedig nem keresett, nem kedvelt többféle helyes ok miatt.

Mielőtt a magyar-erdélyi szarvasmarha fajta jellegről és másféle jellegéről egyet-mást leírnék, a szarvasmarhafajta ismeretnél sokkal tökéletesebben kidolgozott *emberismeret*tanből akarok bizonyítékokat idézni a tiszta emberraszszok jellegében mutatkozó eltérések, módosulások példáira.

„Az Anthropologia kézikönyv*“-ben olvasom a 264-ik oldalon a következőket:

„A koponyákon mutatkozó különbségek részint csekélyek, részint jelentékenyek A koponyákon mutatkozó és felismerhető különbségek közül . . . némelyek már magukban véve is olyan jellemzőek, hogy egyedül róluk rögtön megállapíthatjuk az illető fajta jellemeit és legott az első pillanatban eldönthetjük, hogy vajjon az illető ismeretlen származású koponya, honnan és melyik raszttól ered. De az ilyen már az első pillanatra is szembeszökő és döntő értékű jellemek a koponyán is *csak kivételesek*. A koponyatan mai állapotában még sok fáradsággal járó és nagy türelmet igénybe vevő, az *analysis* útjára utasított tanulmány és még távolról sem ért oda, hogy a *synthesis* módszerét gyakorolhassa.“

Tehát az emberraszszok koponyáján is *csak kivételesek* az első pillanatra *szembetűnő* és döntő értékű jellemek — jellegező vonások — mily joggal mondhatja bármelyikünk, hogy a szarvasmarhák fejének koponyájának alakulásából minden esetben döntő véleményt alkothat a fajta tisztaságról, arról, hogy melyik fajta-hoz tartozik valamely állat! A 282-ik oldalon, írja Topinard, a következő nevezetes szavakat: „ . . . a koponya mérésztanban is: megeshetik, hogy *véletlenül* egyetlenegy koponyán is felismerhető a fajta typusa, de azért még korántsem fogjuk ezzel az egy vizsgálattal beérhetni; mert az az egy koponya esetleg kivételes alkotásu is lehetne s a belőle vont következtetés tévedésre is vezethetne“ A 283-ik oldalon olvasom, hogy egy és ugyanazon fajta és pedig tiszta fajta határán belől mennyire terjednek a koponyára vonatkozó egyéni elváltozások . . . csak esetről-esetre lehetséges megállapítani. „Az ugynevezett *koponya*

* „Az Anthropologia kézikönyve“. Irta Topinard Pál. Fordították Pethő Gyula és Török Aurél. Kiadja a Magyar Kir. Természettudományi Társulat 1881.

jelzőre (cephalindex) nézve Broca kimutatta, hogy annak az értéke az egyéni eltérések szerint egy és ugyanazon fajtán belül 10 százalékkal változhat ha tehát 100 esetben 15 - 18 változat esik, vagyis az eltérés 15—18 százalék, csak akkor mondhatjuk ki bizvást, hogy az eltérések fajtakeveredés következményei.“

A színre — szinezettségre — vonatkozva írja Topinard (455. o.), hogy „Egybefoglalva a mondottakat, abban állapodhatunk meg, hogy a rasszok szinezettsége kitünő jellemvonást szolgáltat ugyan, de nem nyújt elegendő támpontot határozott osztályozáshoz. Csupán csak a fehéreknek és barnáknak a megkülönböztetése van kellőleg megállapítva. A sárga, vörös és fekete rasszok annyiféle átmenetet mutatnak, hogy felosztásukat az említett három főszín szerint szabatosan végre nem lehet hajtani“

Az albinokról írja továbbá Topinard (208. o.) hogy úgy a *teljes albinok*, valamint a *nem teljes albinok* (. . . . bőrük foltozott), *valamennyi emberi rassz között s minden évszázad alatt előfordulnak.*

Darwin írja* (23. o.) hogy a „fülczimpa a négernél nem ritkán hiányzik“. Ugyancsak Darwin könyvében olvasom — a 268. oldalon — a következő nevezetes sorokat: „Természetbuvárunk nagy zavarba jönne, mihelyt észrevenné, hogy a megkülönböztethető jellemvonások valamennyi emberfajára nézve nagyban változékonyak. Ez a tény azonnal mindenkinek feltűnik, a ki Braziliában legelőször látja a néger rabszolgákat, a kiket Afrika minden részéből szállítottak ide. Ugyanez a megjegyzés illik a polynéziaiakra, valamint számos más fajra is. Kétségre lehet vonni, vajjon megnevezhető-e egy olyan jellemvonás, a mely valamely fajra nézve megkülönböztető és állandó természetű. A vadak még egyazon törzsön belül sem olyan egyformák jellemökre nézve, a mint ezt gyakran állították. A hottentotta nőknek bizonyos sajátságai vannak, a melyek határozottabban kifejezvék, mint bármely más fajtának a sajátságai; csak hogy tudjuk, hogy ezek a sajátságok nem mindig fordulnak elő náluk. A különböző amerikai törzsek bőrszíne és a test szőrössége tetemesen eltérő; ugyanez áll egy bizonyos fokig s az arcvonásokat illetőleg tetemes fokig az afrikai négerekre nézve is. A koponya alakja némely fajtáknál tetemesen változik s így áll a dolog valamennyi más jellemvonásra nézve. Már pedig valamennyi természetbuvár drágán megfizetett tapasztalatból ta-

* „Az ember származása és az ivari kivállás“, fordították Török Aurél és Entz Géza. Természettudományi társulat kiadása.

nulta meg, hogy mily elszármazott kísérlet a fajt állandó jellemvonások segítségével meghatározni.“

Áttérve a „Tenyészbikavásáraink“ról szóló cikk érdemes írójának általán a fajta tisztaságról és különösen a magyar-erdélyi szarvasmarhafajta tisztaságára vonatkozó nézeteire, mindenekelőtt arra akarok megjegyzést kockáztatni, a mit a fejről írt. „Egészen véve a fajtajelleg a fejen öszpontosul és onnan olvashatók le a származás tisztaságát bizonyító adatok.“ Ezen állítás bizonyítására Tormay „*A szarvasmarha* és annak tenyésztése“ című könyvből a következő idézetet találok: „. . . . a fajtaismeret sok tekintetben ma már a fej alkatán nyugszik s a fajtacsoport meghatározásánál kiválóbban ez vétetik alapul.“ Tökéletesen helyes állítás, mert Tormay koránt sem oly tülön-tul sokat követelő a fej alkatától, mint Jakab László. „A fajta ismeret *sok tekintetben* a fej alkatán nyugszik“, ez az állítás nem bizonyíték a szóban levő cikk ama állításának helyessége mellett, hogy: „. . . . immár elég világos, hogy ott, a hol egy fajtabeli tenyészállat bírálatáról van szó első sorban és főképen nem a far alakulása, nem a hátvonala és nem más egyebe tekintendő és bírálandó meg az állatnak, hanem a feje, annak alakulása és rajta kifejeződő fajta-jelleg tisztasága.“ Hogy ez a tanítás nem egyezik sem Topinard, sem Darwin nézetével, a fennebbi idézetekből kitűnik. De Tormay nézetével sem egyezik. A mit Jakab Tormayból idézett, így hangzik: „. . . . a fej alkata a *fajta-csoport* meghatározásánál kiválóbban vétetik alapul“. Tehát nem a fajta, hanem a *fajta-csoport* meghatározásnál vétetik alapul és nem első sorban és főképen, hanem csak *kiválóbban*. Abba a „*fajta-csoportba*“, melybe a magyar-erdélyi marha tartozik, tartoznak a podoliai fajta, a lápmarhák (hollandi) az angol fajták — szarváltak és szarvatlanok — is. (Lásd Tormay fentemlített munkájának második kiadásában a 89. oldalon). Ebből az következik, hogy a magyar-erdélyi marha például hollandi vérű — tehát nem tiszta fajtájú — magyar-erdélyi marhának fejjalkatán (mondjuk, hogy tiszta szürke színű) a vérkeverés nem vehető észre, mert hiszen egy fajta csoportba tartoznak. No, de maga Tormay is azt állítja, mit Topinardra is hivatkozva én is állítok, tudniük, hogy a koponya alkata lényegesen módosulhat és ezért sokszor csalódhat az, a ki első sorban és főképen a fej alkatából következtet a fajtatisztaságra. Tormay ezeket írja könyve 78-ik oldalán a *primigenius* csoport, tehát ama csoport koponyájáról, melybe a magyar-erdélyi marha is tartozik a fentemlített többiekkel: „Tagadhatlan, hogy a *bos-taurus primigenius* csoport legjellegzetesebb képviselője a podoliai nagyobb jellegű marha koponyája, ezek közül választhatók ki

olyan koponyák, melyek az őstulok megifjodott jellegét tüntetik elénk.“

„Ha most a nagy podoliai marha koponya alakulását tekintjük a primogén csoport középpontjának, ha figyelemmel kísérjük a primogén eredetű fajták elágazását s azt, hogy az eredeti alkat más viszonyok közé jutás és az azokhoz való alkalmazkodás következtében az egyes jellemnél miként módosul, ha megfigyeljük azt is és meggyőződünk, hogy a cultura tisztavéri primogén eredetű marha-koponyát mennyire képes megváltoztatni, ugyannyira, hogy a nem teljesen avatott más csoportba osztana például egyes, tisztán primogén eredetű shorthorn bika-koponyát, ha látjuk továbbá, hogy a csoport keretében a nagyság is miként változik és 42 centimétertől 60 centiméter hosszúságig találkoznak koponyák, akkor okvetlenül magunkévá teendjük Rütimyer azon véleményét, hogy ez a létező szarvasmarhák eredeti vagy alapalkata, a melyből a többi koponya alakulások fejlődtek.“

Nós ha tény az, hogy az alkalmazkodás, a cultura annyira megváltoztathatja a koponya alkatát, hogy tisztán primogén eredetű állatot a nem teljesen avatott más csoportba (Bos taurus brachyceros — frontosus — eurycephalus) osztaná: bizonyára sok állatnál módosul akként a koponya alkata, hogy még a teljesen avatott is ugyanazon csoport más fajtájába osztaná.

Még érdekesebb és tanulságosabb az, a mit Franz Müller ir* az egyes szarvasmarhaféleségek koponya alakulásáról. Szó szerint fordítva a következőket idézem: „A tudósok az alapkülönbségeket a szarvasmarhánál főleg a koponya alkatából itélik meg, mivel a koponyacsontokon a különbségek legélesebben fejeződnek ki és mivel a koponyacsontok alakulása kevésbé módosul, mint a törzs és végtagok csontjaié. A koponya formák szerint négy csoportot különböztetnek meg: a primigenius, a brachyceros, a frontosus és a brachycephalus csoportot A szejziban élő szarvasmarhákat három fajtába lehet sorolni. Megjegyzendő azonban, hogy az 1887-ben a Neuenburgi gazdasági kiállítás alkalmával eszközölt mérések adatai a fajták megkülönböztetésére nem szolgáltatnak elegendő alapot A hivatalosan kiválasztott tehenekről vett méretek oly kevés különbséget mutatnak, hogy csupán szemmel vizsgálva, a különbség alig észre vehető. A tarkafajta és a borzderes fajta koponyáján észlelhető csekély különbséget nem is lehet méréssel feltüntetni. A törzsméretek mutatnak ugyan némi különbséget, ez azonban nem tekinthető fajtásajátságának. A tarka és a borzderes fajtánál némiképp jellegező különbséget a farktő alakulásán lehet észlelni. A test-

* „Das Schweizerische Braun und Fleckvieh“ Bern Wysz 1896. 6. oldal.

méretük és testformájuk a kiállítás alkalmával megfigyelt állatoknál oly csekély különbséget mutatnak, hogy a fajtuk megkülönböztetésére megbízható alapot nem szolgáltatnak; erre legszembetűnőbb jelnek a szint lehet mondani."

Az éppen most leirtakra támaszkodva, ismétlem, a mit már fennebb is állítottam, hogy a legelkülönültebb fajtánál sem lehet a faj alkatának a köznézet által elfogadott jellegétől való minden csekély eltérés, módosulás miatt valamely állatfajta tisztaságát kétségbe vonni.

Említém már, hogy a m.-erdélyi szarvasmarhánál és a primigenius fajtáknál *általán* a szarvak hengeresek, de hengeresek a borzdereshegyi fajtáknál — a brachycerosoknál — is, míg a tarka hegyi fajtáknál — a frontosusoknál — *általán* lapítottak. Láttuk azonban már fennebb, a Wilckens könyvéből idézettből, hogy a borzderesek között vannak nem hengeres szarvuak is és sok magyar-erdélyi tehénél is látható, hogy a szarvak töve többé-kevésbé lapított, kivált azoknál észlelhetni ezt, melyeknél a szarvak kissé csavarodottak, majdnem a többől. Ezeket az állatokat kivétel nélkül nem tiszta fajtájúaknak mondani csak azért, mert bizonyos más fajtáknál a többől csavarodott többé-kevésbé lapított szarv az átlagos jelleg egyik vonása — bizonyára tulságos aggodalmaskodás.

Az imént írámban, hogy a frontosus marhák jellegének egyik vonása az, hogy a szarvak lapítottak. A *pinzgau* fajtát mindenki a frontosusokhoz tartozónak mondja és ime a kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet *tiszta vére* pinzgau tenyésztésében 20 tehén között csak hétnek határozottan lapítottak a szarvai; háromnak oly szabályosan hengeresek, hogy a magyar marhánál sem lehet hengeresebb; a többiek szarvai a legkülönbözőbb fokban mutatják az átmenetet a lapított szarv formáról a hengeresre.

Kitűnik mindezekből, miket a szarvak felől a fennebbieken leirtam, hogy sem a frontosus, sem a brachyceros fajtáknál nem változhatlan jellegvonás a szarvak lapitottsága, illetőleg hengeressége.

A szarvak-, a körmök-, a szőrök-, a bőr *színe* szintén nem oly (változhatlan) vonása a fajtajellegnek, hogy némi eltérés az átlagostól a vérkeverődés biztos jelöl szolgálta. Tulságosan aggodalmasnak tartom Jakabnak következő mondatát: „Égy fehér tines a farkbajtban, vagy egy kesely-sáv a szürke patában a fajta tisztasága iránt táplált hitünket megezáfolja” Nagyon helyesen írja Törnay „A szarvasmarha és tenyésztése”-ben a 113. oldalon, hogy: „A magyar fajta marha legszebb

színe az ezüst-fehér kedveltek még az ezüst darvasok kevésbé a sötét daruk és a rigók, valamint annak ellentétei a keselyek úgy szintén a pirokok és sávolozottak, az utóbbi színezés a nem tisztavér biztos jelének tekinthető.“ Tormay tehát csupán a sávolozottságot tekinti a nem tiszta vér biztos jelének. Kétségre vonhatlan, hogy határozottan tiszta vérű magyar-erdélyi marha lehet kesely, lehet rigó — ki merné állítani, hogy kesely tehén rigó bikától nem szülhet oly borjut, melynek fehér tincs van a farkában és kesely sáv a szürke patában; sőt még az is megtörténik, hogy a festett bőrön valahol kesely — nem festett — folt mutatkozik. Mindezekért „nem tiszta“ fajtájának állítani a szóban levő borjut csakugyan nem lehet.

A fajtákat leíró valamennyi újabb könyvben és Tormay imént említett könyvében is az alpesi fajták egyik nevezetes csoportját — a Frontosusokat — a „Tarka alpesi fajták“ csoportjának nevezik. Ebből józan ésszel az következik, hogy az ebbe a csoportba tartozó fajták legjellegesebb tulajdonsága a *tarkaság*. Sajnos, de a nagy természet nem respektálja az emberek által előírt *fajtajelleget*, mert íme „a Simmenthali *általán véve tarka*, de vannak *egyszínű* pirosak és fakók is“ írja Tormay (295. oldal), de sem ő, sem más nem írja sehol, hogy az *egyszínű simmenthaliak* fajtatisztaságát kétségre kell vonni. Ma már nem keresik és ezért nem kedvelik az egyszínű simmenthaliakat — s valószínűleg nemsokára keresve sem lehet egyet is találni. Nem nevelik fel és kímustrálják az egyszínűeket éppen úgy, a miként a mi gondos tenyésztőink a keselyeket, a fehér farkuakat, az esetleg kesely foltosokat nem nevelik fel, kímustrálják, még pedig azért nem, mert a keselyökrök, tapasztalat szerint, nem elég tartósak, petyhüttek stb.; egy fehér farku tehénből vagy ilyen bikától több kesely szokott származni, ezért nem tenyésztésre valók.

Magyar-erdélyi marhánk szarvainak színe sem olyan, hogy azt változhatlan fajtajellegvonásnak lehetne tartani. Kitűnik ez Tormay szabatosan fogalmazott következő tanításából (40. oldal). „A második, a mire a szarvnál ügyellünk és *némi* súlyt is fektetünk, a szarv színe. A szépen és jól színelt szarv hegye fekete, hosszúságának felére megfehéredik és töben nagyon csekély pirral kesely. A szürkés színű és az egészen kesely szarvu magyar marhát *nem szeretik*, valamint az olyan bikát sem, melynek szarvtöve a négyéves kor betöltése után még feltűnően pirosak.“

„Nyugoti marhafajtáknál a szarvalakulás, szín és minőség ritkán említettetik; ezeknél ezen testrész *kevésbé fontos*“. Mindehez nem kell magyarázat. —

Jakabnak kétségbevonhatlanul igaza van abban, hogy a cikkében felsorolt sajátságos alakulások „nem tisztavérű” állatoknál is mutatkoznak. Ezt, mert tudom, láttam, én is állítom és tenyésztőink közül mindazok, kik nemcsak néznek, hanem látnak is és figyelemmel tapasztalnak, szintén tudják és állítják. De látjuk és azért tudjuk azt is, hogy mindazok a sajátságok azokban a tenyésztésekben is mutatkoznak, melyek tisztavérűségére „megesküdni” lehet.

Valamely állat, valamely tenyésztés, valamely vidék szarvasmarhái tisztavérűségének kérdését élére állítani és bizonyos határon túl feszegetni nem jár mindig a kívánt következményekkel s ugynevezett „kényes” mellékkérdések felvetésére adhat alkalmat. Ily kérdések például a következők: A magyar-erdélyi szarvasmarhafajta ősi, tiszta jellege kezdettől fogva olyan-e, mint a milyen azoknak a teheneknek és bikáknak a jellege, melyeket *Jakab* ma tiszta vérűeknek tart? a magyar-erdélyi szarvasmarha fajta az idők kezdetétől tisztavérű-e és ha nem tisztavérű, *mit lehet, mielléért az atavismus* — a régi ősökre való vissztérés — rovására írni? Ugyebár az ilyféle kérdéseknek nincs praktikus értehnük s ezért nem érdemes velük foglalkozni, pedig ezeknek is lehetne nagy jelentőséget tulajdonítani, tulságosan finomul részletező okoskodással?

Keresve-keresni a fajtatisztaság *ideális* jellegétől elütő vonásokat: nem a praktikus tenyésztőnek való munka; azért nem neki való, mert nincs praktikus haszna az efféle munkának. Az aggódó keresés végre *mánia* lesz és ekkor annyira szigoruan bírálóvá teszen, hogy a Kárpátoktól az Adriáig átkutathatjuk a magyar-erdélyi szarvasmarhafajta tenyésztési területét s nem fogunk tehenet vagy bikát találni, mely *tetszésünket* mindenben megnyerné.

Aggódnom kellene szarvasmarhatenyésztésünk jövője miatt, ha tenyésztőink a tenyészállatokat bírálva (ha mindjárt „*fajtabeliek*” is azok) „első sorban és főképen nem a fur alakulását, nem a hátvonalat és nem más egyébét tekintenek meg és bírálják, hanem a fejet, annak alakulását és a rajta kifejeződő fajtajelleg tisztaságát.”

Ha a szóban levő érdekes cikk tanítása szerint tenyésztik vala elődeink szarvasmarhájukat, az *ősi fajta tiszta jellegét* látnók ma is, tenyésztésünk anyaga azonban még annyira sem javult volna, a mennyire kétségbevonhatlanul javult. Ha házi állataink *kulturfajtáinak* előállítói, teremtői a fajták *ősi jellegét tisztán megőrizték volna*, nem lenne nevük megörökítve az állattenyésztés történetében. Nem lenne televér lovunk, nem lennének shortho-

nok, husjúhok, precocé merinok stb. stb., mert hiszen a *tiszta fajta jellemező vonásai közé nemcsak a fej alakulása a szarvak, a szín tartoznak, hanem azok a tulajdonságok is, melyekért házi állatainkat tartjuk és tenyésztjük: a fejlődés, az erőlkifejtő tehetség, a gyorsaság, a tejelés, a hizalmasság és ezekkel együtt az edzetség vagy kényesség, a temperamentum stb. stb. Ezeket a tulajdonságokat fejleszteni, módosítani esetleg lényegesen megváltoztatni a tenyésztés célja s a tenyésztők ámbíciója. Amde ha ezek a tulajdonságok tökéletesednek, módosulnak, megváltoznak: módosulni, esetleg lényegesen megváltozni fog a szarvak színe, nagysága, a törzs formája, proporcziója, a bőr színe is, sőt a fej alakja is.*

* * *

Régtől fogva küzdöm a magyar-erdélyi szarvasmarhafajta tiszta vérben való fentartása érdekében. Tehát nem érhet gyanu, hogy a tisztavérűség fontosságát nem tudom méltányolni.

A magyar-erdélyi fajta tiszta vérért megőrizni kívánom minden lehető eszközzel és módon; az ősi, az eredeti jelleget azonban nem tartom „*ne nyulj hozzám*“ virágnak. Eddig is módosult az ősi jelleg és ezután is módosulni fog, akár akarjuk, akár nem. Állattenyésztésünk fokozatosan belterjesebbé válásával az eredeti jellegből is mind többet és többet kell feláldozni; kezdetben csupán az árnyékoló vonásokból, később a fő körvonalakból is.

Az utánunk következő nemzedék megérheti, hogy a magyar-erdélyi szarvasmarhafajtának egy oly *tejelő-jellege* képződik, mely bármelyik fajtával versenyre kelhet. És csak rajtunk fog mulni, ha nem képződik egy oly *hizalmas jellege*, melynél jobbat nem illik kívánni. Mind a két jelleg tiszta vérben való tenyésztéssel, vérkeverés nélkül képződhetik. És egyiknek vagy másinak képződnie is kell mindenütt, ott, *a hol a magyar fajtát tiszta vérben akarják fentartani a tenyésztők, de a világgal is együtt haladni akarnak.* Hiszen „*a tempora mutantur...*“ tétele nemcsak reánk vonatkozóan örök érvényű tétel.

Tenyésztési tételekről tenyésztőknek irva, nem félek, hogy akadna, a ki félreértene s a leírtakból azt következtetné, hogy a fajtajelleget a tenyésztő önkényének prédául dojni akarom. Bármelyik tenyésztés csak akkor tarthat igényt a számbavételre, a mikor az *egyformaság* bizonyos fokát már elérte, a mikor bizonyos jelleggel bír. Minél több egyforma jelleggel bíró tenyésztés van valamely vidéken, annál nagyobb az illető vidék tenyésztésének híre, a minek valamennyi tenyésztés hasznát látja. Ugyanaz áll bármely országrész és ország egy fajtája, illetőleg egy jellegű tenyésztéséről.

Ezen az alapon a magyar fajta szarvasmarhánál is követelni kell bizonyos közös vonásokat. Azaz dehogyan kell követelni . . . * hiszen megvan a közös vonás, a jelleg még mindenütt, a hol nagyobb területen tenyésztik a magyar marhát. Legujabban Székely-Keresztúron hallhattuk, minő gondosan őrizkednek tenyésztőink az idegen vér keverődése következményeitől, a fajtajelleg *ily úton* való elmosódásától félve.

Sajnálni kell, hogy sok vidékünkön nagyon elkorcsosodott a magyar-erdélyi marha, részint szándékos, részint véletlen keresztelés folytán. A törvény alapján, a vármegyék és a községek autonómiaja alapján elejét lehet venni a még nagyobb mérvű elkorcsosodásnak. Tény azonban az is, hogy: „nem olyan fekete az ördög, a milyennek festik“, legalább az erdélyi részekben.

Dr. Szentkirályi Akos.

A mezőségi hegyoldalok hasznosításáról.

A mezőségi kopár verőfényes hegyoldalokat szemlélve, szintugy sajnálja az ember, hogy azok nagy része kopáron hever és ugyszólva semmit nem jövedelmez, eltekintve azon kis haszontól, hogy most tavaszon egy pár jubnák jelleget ad. Pedig meglehetősen jövedelmet hajthatnának, ha a kulturának okkal-móddal lefogalnók.

Eltekintve ezen területek befásításától, a mely a nagy költség és későn gyümölcsöző befektetések miatt és a jelenkor ugyszólva azonnal jövedelmet váró igényei miatt marad el, van módunkban a kor gyorsan jövedelmet váró igé-

* Nem emlékezem, hogy azokon az értekezleteken, melyeken a magyar szarvasmarha-fajta tenyésztésről vitakoztak gazdáink, valaha szó lett volna arról, hogy a magyar szarvasmarha-fajta jellege megállapítottassék, körülírassék. Az erdélyi gazdasági egyesület állatkiállítási szakosztálya által rendezett kiállítások bíráló-bizottságában, közgyűlésein sem indítványozta ezt eddig még senki, pedig több alkalommal behatóan tárgyalatott szarvasmarha-tenyésztésünk jelene és jövője. Arról volt szó több ízben is, hogy fixirozni kellene az erdélyi változat-jellegét. Ezért a szakosztály kiadásában megjelent „Az erdélyi gazdasági egyesület állatkiállítási szakosztályának működése 1882—1889“ című könyvben is érintve van az erdélyi típus. — E helyt akarom rektifikálni Jakab Lászlónak az „Erdélyi Gazda“ 1896. évi 2. számában „Tévedések és igazságok“ cím alatt megjelent cikké ama állítását, hogy „ . . . a megelőző három kiállításról szakszerű ismertetés nem jelent meg“. De igen is jelent meg, olyan a milyen. Az első kiállítást a „Nemzet“ 1882. évi 23, 25, 27 és 28-ik számaiban, a másodikat pedig ugyancsak a „Nemzet“ 1883. évi 243, 244 és 247 számaiban ismertettem. A harmadikról pedig Virágh Elek írt szakzerű ismertetést a „Mezőgazdasági Szemle“ hasábjain.

nyeinek megfelelő módon is a kulturának ezen kopár területeket megnyerni, ha azokat takarmánytermesztésre használjuk. Erre a célra az itt már kipróbált baltacim a legjobb, ugyszólván egyedül megfelelő növény. Ha nem sajnáljuk az olyan területeket, a mit szántani nem lehet, fölásatni, a mely költség 1—2 év alatt megtérül és a nem nagyon drága baltacim magot, úgy meglehetősen emelhetjük takarmányunk mennyiségét, mely minőségileg is megfelelő lehetne.

Talán sokan azt mondják erre, hogy a magas, napnak kitett sárga agyagtalajon ez oknélküli munka lesz, mert nem fog termést adni és a reáfordított kiadás meg nem térül. Nekem volt alkalmam tapasztalni, hogy bizony ilyen helyen is meglehetősen termést lehet kapni, a mely a reáfordított költséget busásan megtéríti. Igaz, hogy az ilyen talajon nem várhatjuk azt az eredményt, mit egy sekélyebb fekvésű, jó erőben lévő talajon elérhetnénk, de ha kevesebbel is megelégszünk, úgy munkánk nem veszett kárba; mert a tavaszi csapadékokkal ezen magasabb, verőfényes területek is megkapják a baltacim fejlődéséhez szükséges nedvességet és így, mire a szárazabb időszak beállna, növényünk éppen a talaj napos fekvésű voltánál fogva, egy meglehetősen kaszálást adand. Itt sarjutermesre az igaz, még legeltetésre sem igen van kilátásunk, de ezen egy kaszálás is sokat pótolhat takarmányaink között.

Vetését ilyen helyeken feltétlenül csakis védnövényvel (zabbal) vélem czélszerűnek és sajnos, saját káromon okulva, ajánlom azt úgy vetni, hogy annak szemtermésére ne számítsunk, mert ha a július—augusztusi forráságban a védnövényt learatjuk, a fiatal zsenge baltacim a nap hevének kitéve elszárad és csak azon esetben remélhetnők megmaradását, ha a védnövény learatása után esős, borus időjárás következnek, a mi pedig a mi klímánk alatt nem igen valószínű, hogy bekövetkezzék.

Ha egyszer a baltacim gyökérzete megerősödött és az első telet kiállotta, akkor nem igen félhetünk kipusztulásától és több évre termővé tehetjük, eddig majd semmi jövedelmet nem adó földünket. Hogy a mezőség talaja nagyon alkalmas

a baltacim fejlődésére, még a nem neki való hidegebb, észkas fekvésű oldalakon is, arról volt alkalmam meggyőződni. Ugyanis láttam egy északnak fekvő táblán, hol ezelőtt pár évvel a letakaritást meg nem érdemlő silány gabona volt, kitűnő baltacim terméseket, pedig ezen tábla két éven át legelőnek is lett használva, ezen táblán a sarju növése is szépen indult, úgy, hogy jó őszi legelőt adott akkor, midőn minden fűféle már leszáradt.

M.-Kook, 1896 ápril hó.

Csontos Miklós.

A só a mezőgazdaságban.

Jelen fejtegetésünk folyamán eltekintünk a sónak táplálkozás céljából való használatától s ismertetni kívánjuk azon módokat, illetve eredményeket, melyeket a kultúra alatt álló talajoknak sóval való kezelése által elértek.

Tudjuk, hogy a só növényi tápszer gyanánt nem szerepelhet, mivel alkotórészei, a chlor és a natrium, nélkülözhetők a növény táplálkozásánál. Csakis közvetett hatásánál fogva jöhet tehát szóba, melyet vagy akkor, midőn a gazda alkalmazza, vagy pedig midőn mint gyári melléktermék, például a patakok vizével a földre jut, kifejt.

Előre is megjegyezzük, hogy a sót sem dohány, sem a gyök és gumós növények alá nem lesz tanácsos alkalmazni, mert míg az elsőnek éghetőségét befolyásolja hátrányosan, addig a két utóbbinál a cukor- és keményítőtartalmat kevesbiti.

Legelőnyösebb a hatása állítólag az olajos növényekre, a len és kenderre: az első illetőleg a francia *Peligot* nyilatkozik dicsérrőleg, míg a kenderre való előnyös hatását *Nessler* emeli ki; szerinte ugyanis a sóval kezelt földekről nyert kender szálai puhábbak lesznek.

Mivel a só bontólag hat a talajban levő tápanyag alkotrészekre, azokat a növényeknek könnyen hozzáférhetővé teszi s így indirekte tápanyagot ad azoknak.

Az Egyesült-Államokban kísérleteket tettek a sótrágyázással s a következő érdekes tapasztalatokra jutottak.

A kísérletező gazdák jelentései megegyeztek abban, hogy a só — hacsak rendkívüli szárazságok nincsenek — rendkívüli jó hatású a száraz, esőszegény termelési évadban, mert például oly esetben, midőn a föld három hónapig sem kapott csapadékot, a sóval kezelt földek nem szenvedtek a szárazságtól; az oly földeken pedig, hol a gabona a nedvesség miatt rendszeren megdőlt, a só igen jó profilaktikus szernek bizonyult, mert a vele behintett földeken a növényzet állva maradt. Mig az előbbi eset magyarázatát abban adhatjuk, hogy a só a nedvességet conserválta oly időkre, midőn nagy volt a csapadékhiány, addig a második eset okát abban lelhettük, hogy a só nagy hygroskopikus képességénél fogva a talaj nedvességi állapotát állandóan szabályozta s így a túlnedvesség által okozott kalamitás el volt kerülhető.

Igen jó hatást értek el a sóval oly földeken, melyek különféle férgekkel voltak borítva, úgy, hogy ezek máskülönben tönkretették a fejlődő növényzetet. Összehasonlító kísérletek kiderítették, hogy a só elpusztítja a férgeket s mig a vele kezelt földrészleten nagy termés hirdette a sótrágya hasznos voltát, addig a közvetlen szomszédságban levő területen semmi sem termett.

A só hatása több évre terjed, úgy, hogy a vele való trágyázás 3—4 évi időközökkel ejthető meg ugyanazon területen.

A kihintés a szántás után történik, mely után a borona következik; ügyelni kell, hogy a só a vetőmaggal ne érintkezzen, mert az állítólag káros hatású lehet.

A kísérletező gazdák azt állítják, hogy igen jó óvószer még a só a kergesedés ellen, mert könnyen kergesedő földek a vele való kezelés által ezen hátrányos tulajdonságaikat elvesztik.

A kihintendő mennyiség k. holdanként 250—300 kg. között váltakozhatnak. Némelyek a burgonya alá nagyobb mennyiség kihintését javallják, mert így eleje vétetődnék a burgonya rothadásának; de kérdés, vajjon a burgonya keményítőtartalma nem lesz-e hátrányosan befolyásolva?

Különböző helyeken eszközölt kísérletek szerint a sótrágya előnyös a rétekre, mert a jó füvek fejlődését elősegíti, mig a savanyu füvek lassanként kivesznek. Sokkal kevesebb kísérlet áll azonban még rendelkezésünkre, semhogy e felől határozottan nyilatkozhatnánk. *Dr. F. Wohltmann* poppelsdorfi tanár beható kísér-

letei e vélemény ellen bizonyítanak; igaz azonban, hogy csak ezen egy kísérlet ismeretes, mely a fentebb állítottak ellenkezőjét bizonyítja. Itt adjuk ezen kísérletet érdekes voltánál fogva, melyet vezetett tanár a *Landwirth* egyik számában közölt.

A kísérlet teréről egy 90 m² nagyságú s fűvel borított terület 5 egyenlő részre osztott parcellája szolgált, a melyek nagysága ilyenformán 18 m² volt egyenkint. A parcellák a következő módon kezeltettek:

1. öntözve 0.05% sóoldattal, vagyis 1 liter vízre jutott 0.5 gr. só
2. „ 0.10 „ „ „ „ „ „ „ 1.0 „ „
3. „ tiszta vízzel
4. „ 0.5 % sóoldattal „ „ „ „ „ 5.0 „ „
5. „ 1.0 „ „ „ „ „ „ 10.0 „ „

Az öntözés öntöző kannából történt, oly formán, hogy egy parcellára jutott 72 liter víz. Kapott tehát egy parcella

1. 18 m² 36 gr. sót, vagyis egy hektárra jutna 20 klgr.
2. „ „ 72 „ „ „ „ „ „ 40 „ „
3. „ „ 360 „ „ „ „ „ „ 0 „ „
4. „ „ 360 „ „ „ „ „ „ 200 „ „
5. „ „ 720 „ „ „ „ „ „ 400 „ „

Hogy a kísérlet egyenletes helyen hajtassék végre, a fűvet április 25-én lekaszálták s 29-ike és május 7-ike között az öntözést még kilencszer foganatosították, olyanformán, hogy minden öntözés alkalmával egy parcellára 72 liter víz jutott; ez megfelelne egy hektáron 3600 hkliter víztömegnek, a mi viszont 36 milliméternyi csapadékkal egyenértékű. A fűvet május 30-án kaszálták.

A kísérlet eredménye a következő:

Az alkalmazott oldatok hátrányosan hatnak a vegetációra, még pedig annál nagyobb mértékben, mennél több víz párolog el azonnal az öntözés után, illetőleg minél később éri természetes csapadék. Vagyis más szóval, ha az elpárologás folytán az oldat erősebbé válik, az hátrányosan hat a növényzetre, míg ha az esőzések felhigítják, az eredmény kedvezőbb lesz.

Ha az oldat 1%-nál erősebb, úgy a káros hatás már jobban észlelhető, a sarjadzó hajtások megsemmisíttetnek s a rét e műveletet esetleg évekig sinyli. Magától értetődik, hogy az esetleg beálló esőzések az eredményt előnyösen befolyásolhatják.

Ezen kísérlet mindenestre elriasztó lehetne a további kísérletekre nézve, ha nem tudnánk, hogy ezzel homlokegyenest ellenkező adatok állanak rendelkezésre. Egyébiránt a szántóföldek trágyázásánál nem jöhet a sós vízzel való öntözés szóba s ha kísérletet tesz az ember, úgy a körülményekhez illő kísérletet kell tennie, vagy olyant, mely a viszonyok közé illeszkedik. Azok pedig, a mint említettük, bátoritanak a további kísérletekre.

A fentebbi kísérletek különben, vagy esetleg a belőle levont következtetés, egy oly hibában leledzik, mely kérdéssé teheti annak értékét. Ismeretes ugyanis, hogy a chlorvegyületeket *tavaszzal nem szabad alkalmazni*, mert az hátrányosan hat a növény fejlődésére. Minden chlort tartalmazó trágya ősszel hintendő ki, hogy a chlor tavaszra a feltalajból kimosassék. A közölt kísérlet tehát semmi esetre sem riaszthatná el a gazdát az elől jelzet irányban való további kísérletektől, ha csak nem tenné meg azt — a só magas ára.

Milhoffer Sándor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Erdély bortermelése érdekében.

II.

Mult számban elősoroltam ama sorrendet, a mely szerint a phylloxerával való megküzdést a legpracticusabbnak tartom. Kimondottam, *hogy bűnnök nevezem* ama lethargikus álmat, a mely mellett tétlenül szemléljük szőlőinknek parányi ellensége által való elpusztítását.

Olybá vehetjük ugyanis a phylloxera károsítását, mint a tűzvést. Mig csak kezdetén állunk, — kigyullad egy pár villára való szalmacsomó, könnyen elfojthatjuk s minden nagyobb károsodás nélkül elébe állhatunk pusztító terjedésének. De természetes, hogy többi tűzveszélyes anyagunk megmentése érdekében is dolgozni fogunk, vizet gyűjtünk, fecskendővel látjuk el magunkat, nehogy a lappangó vészes elem másutt kitorve, készületlenül találjon.

De ha már egyszer összes tűzveszélyes anyagunk lángban áll, azt elfojtani, abból veszteség nélkül menekülni lehetetlen.

Olyannak is tekinthetjük a phylloxera pusztítást, mint egy lappangó betegséget. Ha a beteg betegsége kezdetén jó erőben áll, a helyes diagnosist megállapítva, könnyen megmenthető. Midőn elha-

nyagolt hosszas betegséggel erejét vesztette s a kór életerejét már alapjában megtámadta, még ha megmenthető is, sok időbe kerül, míg felgyógyul s régi erejét visszanyeri.

Ezért elmulasztathatlan kötelessége legyen minden szőlősgazdának megfigyelni szőlője állását; ha foltonként alig szembeötli gyengülést lát és határában már (másutt bár) constatálva van a phylloxera, haladék nélkül fogjon hozzá eme gyengülő foltok trágázásához és gyéritéséhez; és ugyanekkor egész szőlőjét is gyéritse meg, a legerőteljesebben álló részleteket sem véve ki, mert már egész területe inficiálva lehet szőlője ellenségével.

Hogy a gyérités nevét onnan vette, hogy eme munkálattal a szőlő gyökerén élősködő phylloxerákat számukban meggyéritsük, azt felesleges bővebben magyaráznom. A gyéritéshez ma már semmiféle kísérletezésre nem szorulunk; van biztos szerünk a szénkénegben. *S ha talajunk alkalmas, már pedig ismerve Erdély bortermő területeinek nagy részét, Kolozsvár Hója hegyét, a marosmenti, erdélyi hegyalja s a kis-küküllőmenti borvidékek talajait, feltétlenül állíthatom, hogy ama említett talajokban az idejében alkalmazott gyérités szőlőinket fenntartja.*

A szénkéneg, legalább névleg — azt hiszem, ma már minden szőlősgazda előtt ismert anyag. A viznél sulyosabb, szintelen, könnyen illanó (gázzá alakuló s mint ilyen a levegőnél sulyosabb) könnyen gyuló folyadék, melynek gázai rovarölő hatással bírnak; s épen mivel könnyen illanó gázzá alakuló folyadék, vált olyanira alkalmas szerré a phylloxera gyéritésénél. (Mint könnyen gyuló s robbanó anyaggal vigyázni kell felhasználása alkalmával. Közel hozzá sem tüzzel, sem dohányzással járni nem szabad, s a vele bánó munkásoknak czélszerű a dohányzást eltiltani.)

A talajba ugynevezett szénkéneg fecskendővel löveljük be, melyek közül mint kitünő honi gyártmány első sorban ajánlható a Muschinek János féle „Hungaria“ (beszerezhető Budapest II. ker. kapás-utca 17.) s a francia gyártmányu Vermorel-féle „Excelsior“. Mindkét eszköz feltétlenül alkalmas, sőt kitünően alkalmas a gyéritési munkálat keresztülvételére.

A gyérités évente egyszer alkalmazandó, még pedig, ha a talaj nem túlnedves és kötött, ősszel, vagy még inkább tavasszal

a venyige (szőlővessző) kihajtása előtt. Ha ellenben a talaj akkor-tájban tulnedves volna, bátran alkalmazható a szőlővirágzás után is.

Katastralis holdanként, tekintve, hogy \square méterenként 24 grammnál több szénkéneget alkalmazva magára a növényzet gyökereire is káros hatást gyakorolna, 137—140 kgr.-ot számíthatunk. E mennyiséget 25—30 cm. mélységbe löveljük be az említett fecskendőkkel a talajba, olyan formán, hogy minden tőke körül 3—4 lyukba elosztva fecskendezzük a megfelelő adagot, a mely adag, igen természetesen, a szőlők sor- és tőtávolsága szerint nagyon különböző lehet.

Figyelembe veendő azonban mindig, hogy egy-egy lyukba 10 grammnál többet lövelni nem szabad, mert a lyukhoz közelebb eső gyökerek megsínylenék.

A szénkéneg befecskendés után az eszköz furója után maradt lyukat karó vagy bot segítségével földdel jól betömítjük, nehogy a szénkéneg hatástalanul illanjon el.

Ha már most a \square méterenkénti 24 gr.-nyi adagolást fogadjuk el alapul, soros ültetésnél könnyen kiszámíthatjuk az egy-egy lyukba lövelendő anyag mennyiségét a következő képlet szerint:

$$\frac{T \times Sz}{Ly} = a$$

mely szerint a az egy-egy lyukba lövelendő anyag mennyisége, adagja, Ly az egy-egy tőkére szánt lyukak száma, Sz a \square mtrenként adagolandó szénkéneg mennyisége, és T az egy-egy szőlőtőkére eső területet mutatja.

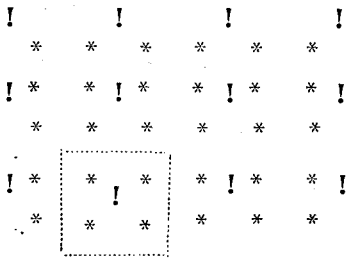
Hogy ezt egy példával illusztráljam, tekintve, hogy az erdélyi hegyalján, de a mint láttam mindenütt, ott, a hol rationalis telepítések történtek, a sor és tő-távol 4¹-ra (láb) (126.3 cmtr.) van szabva, a könnyebb számítás okáért e távolságot 125 cmtrnek véve, s egy-egy tőkére 4 lyukat szánva a felállított képlet szerint a következő számítást fogjuk kapni: 125--125 cmtr. távolra egy-egy tőke 1.56 \square mtrén áll, 1 \square mtr. 24 gr.-t adagolunk és 4 lyukat adunk 1—1 tőkére:

$$(T =) \frac{1.56 \times (Sz =) 24}{(Ly =) 4} = (z) 9.3 \text{ gr.}$$

tehát egy-egy lyukra 9 grammot fogunk adni.

(Ezen adagolás a fecskendő dugattyuján levő karikák fel és lerakásával szabályoztatik).

Hogy már most ezen adagolás alakját is bemutassam ! alakkal a tőkét, * alakkal a fecskendő által használt lyukat jelezve, a

következő képet kapjuk, melynél a lyukak az egyes tőkék által képezett négyszögek átlóira a tőkétől 40 cmtr. távolra fognak jutni.

Ezen módon számíthatjuk ki minden sor és tő-távol mellett a lyukak számát s az ezekre számítható szénkéneg adagolást.

Hogy azonban a szénkénevezési-gyérítési eljárás mellett a szőlőterület termőképessége ne csökkenjen, a trágyát, az erőteljes talajművelést — nyitás, kapálás és fedés alakjában — nem szabad sajnálnunk. Mert a szőlőnél nincs háládatosabb növény. Mentől több hálára kötelezzük, annál bővebben fizeti vissza fáradozásinkat, elhanyagolva — tudjuk — hogy még phylloxera nélkül is elpusztul.

Magyarország területén vannak 10—12 év óta gyérítéssel fentartott területek, a melyek nemcsak hogy visszacséset nem mutatnak hanem évről-évre bővebben teremnek. Elég, ha a gróf Andrássy-féle szőlőskei szőlőbirtokra hivatkozom, a hol Mathiász János, európai hírű ampelografusunk megmutatta, hogy következetességgel keresztül vive mit ér a gyérítés. De ezáltal azt is beigazolta, hogy mily óriási vétkes mulasztás terheli Magyarország szakembereit, a kiknek versengése, torzsalkodása miatt a szénkénevezés mint véde és óvintézkedés a kellő időben nem birt kellő tért foglalni s e miatt 2—300 millió forint érték teljesen elpusztult s másik 3—400 millió lesz befektetendő, hogy a régi statusquot a szőlő és borteremelés terén ismét elérhessük.

Nem ajánlhatom tehát elég forrón Erdély oly kiválóan finom bort termelő szőlőbirtokosságának, hogy gyérítsenek addig, míg idejük van hozzá, a míg szőlőjük ép, erőteljes, nehogy úgy járjanak, mint jártak magyar hazánk legvirágzóbb s hűresebb borvidékei.

Ott azonban, a hol a phylloxera már bevégzte munkáját, a hol a szőlő végvonalglásában haldoklik, — a hol talajviszonyaik

nem engedik meg a gyéritést, — ott ne is fogjanak hozzá! Ott már haszontalan lesz a küzdelem! Ott veszi s vegye kezdetét az ellentálló amerikai alanyokra nemesített szőlők regeneratívója, melyről — jövőre.

Molnár Lajos.

Fordítsunk több gondot rétjeinkre és legelőinkre.

Ha végig megyünk kocsin, vagy keresztül robogunk vasuton bérczes kis hazánk bármely vidékén: vajmi kevés gazdaságban találjuk fel a legfigyelmesebb szemlélés mellett is, hogy a réteket és legelőket bármily csekély gondozásban is részesitené tulajdonosuk, vagyis jobban mondva: birtokosuk.

Nem törődnek vele, hogy a sok vakondtúrás egyenlőtlené teszi a szép, sima rétet; akadályozza a kaszálást, gereblyélést; csökkenti a szénatermést. Nem veszik figyelembe, hogy a fű gyökerére apránként, vastagon ráarakódott a »moha«, ezen, még a vakondtúrásnál is veszedelmesebb élősd, a mely maga alatt mindent úgy betakar, beárnyékol, hogy oda se a napéltetője melege, se az eső, sem pedig a jótékonyan ható levegő be nem juthat.

Tűrnek az emberek egyaránt, úgy az egyiket, mint a másikat, úgy a réten, mint a legelőn. Pedig, — hogy perczetekben beszéljek — nem kis százalék az, a mi ez úton kárba vész. A kaszálón kitesz 10°/₁₀₀-ot és a legelőn sem kevesebbet. Ez, kérem, nem kevés veszteség és még az a nagy baj mellette, hogy az folytonosan fokozódik, elannyira, hogy később csakis felszántással boldogulhatunk és hasznosíthatjuk felturt és bemohásodott rétjeinket, legelőinket; ez pedig megint nem mindig és nem mindenütt üdvös és keresztül vihető; kiváltkép nem üdvös nagyon észkas és meredek legelőknak a feltörése, már pedig a moha ezeket lepi el legjobban, és nem keresztülvihető kissé vizesebb természetű réteken, a melyeket pedig a moha szintén ellep és a vakond is felkeres egy-egy száraz őszen és ilyenkor kegyetlenül felbuczkázza. (Az egészen vizes réteket a vakond nem járja.)

Mindezen károkat és estétikailag is kifogás alá eső hanyagságokat könnyen megszüntethetjük, ha rétjeink és legelőink czélszerű kezelését föl vesszük a »munkaprogrammba« és ellátjuk gazdaságunkat a szükséges és czélszerű eszközzel, a melynek segélyével

igen-igen sok kártól menekszünk! Egy ilyen eszköz az ugynevezett »Laacke«-féle rétborona, mely apró fogaival és kis tagokból álló testrészeivel minden kis dombocskát (tehát vakondturást) és gödröcskét bejár; a vakondturást széthasogatja, a gödröcskét a vakondturásról lehuzott földdel kiegyenliti és mi a fő: a mohát oly szépen felhuzza a fűgyökérről, mintha egy kézi vasgereblyével magunk czibáltuk volna fel azt.

Ilyen borona nagyon sok gyárosnál kapható ma; de én a *Külne* mosoni gyártmányát ajánlom leginkább, nagyon szépen dolgozik és szilárdan van szerkesztve. Van belőle kisebb és nagyobb. Hogy a kisebbek mi az ára? nem tudom; de a nagyak ára 50 ft, ebbe kell jó 4 ökör nálunk, ebben a hegyes patriában és el-mohásodott réteken — legelőken. Ha ezen boronával megjárjuk réteinket egy pár éven keresztül: csak akkor fogunk gyönyörűséggel rátekinteni kaszálóinkra és legelőinkre, mert ezek hálás hozammal fognak minket jutalmazni, azon csekély költségért, a melyet rájuk fordítottunk.

M.-Kályán, ápril hó *Central University Library Cluj*
Gaál Gyula.

Ujabb tapasztalatok a burgonya kálival való műtrágyázásánál.

A műtrágya használata mind nagyobb tért hódít és így van ez jól, mert ahhoz, hogy műtrágyát használjunk, nem az istállótrágya hiánya, hanem az az újabb nézet ismerete szükséges, hogy a szántóföldeknek a talajok összetétele és a bennök természetű növények szerint inkább gyakrabban, de kevesebb istállótrágyát és a növényeknek megfelelő műtrágyát adjunk.

Az istállótrágyában foglalt növényi tápanyagok aránya és mennyisége igen sok növény igényeinek nem felel meg, és ezért a kellő mennyiséget és helyes arányt a mesterséges trágyákkal kell helyreállítanunk, a mit annál könnyebben tehetünk, mert a mesterséges trágyákban a szükséges növényi tápanyagokból annyit adunk, a mennyit az illető növény kíván. Ezáltal elérjük először azt, hogy évente nagyobb területet trágyázhatunk és nagyobb termésekre számíthatunk, másodsor. földünket a kevesebb ugar mellett jobban kihasználhatjuk. Állításom igazolására több gazdaságot

nevezhetnék meg, a hol ily értelemben gazdálkodnak, ott az eredmény az, hogy ma ugyanazon területről kétszer annyi termést aratnak, mint ezelőtt 25—30 évvel.

Igaz, hogy ezelőtt 25—30 évvel, habár csak tele olyan volt a termés, több tiszta jövedelem mutatkozott, mint ma a kétszeri termésből; de annak oka-foka máshol rejlik, azt e helyütt ne feszegessük, csupán azt jegyezzük meg, hogy ha mai nehéz viszonyaink mellett csak annyit produkálhatnánk, mint ezelőtt 25—30 évvel, mi lenne belőlünk, szegény hazánkból?!

Igy hát mégis fő a haladás, a tanulás; tanuljunk egymástól, hogy fáradozásainkat siker koronázza.

Közleményem tárgya éppen a műtrágyázás okszerű alkalmazási szempontjából igen nagy horderejű s figyelmen kívül nem hagyható, s habár a kísérletek nem hazánkban végeztek, ez nem vonhat le semmit a dolog érdeméből.

A káli műtrágyáról, mely burgonya vetésen lett sokoldaluan kipróbálva, az alábbi fejezetekben szolandok.

a) A káli befolyása a talaj minőségére.

Dr. Liebscher állítja, hogy a kait (kálisó műtrágya) tavaszi felszórása a talajra azon következménnyel jár, hogy a szántóföld felszínét nagyobb szárazság beállta mellett kérgessé teszi. Dr. Märker tanár e nézetre azt jegyzi meg, hogy a kálisó műtrágyákat a tavasz előhaladtával kötött talaju szántóföldeken alkalmazni nem tanácsos, miután a kálisó műtrágyák, mint általában minden só alkotórészi műtrágyák, a talaj vegyi változását igen nagy mértékben befolyásolják. Különösen áll ez az agyag, agyagos, vasas, homokos talajokra, melyek felszíne ilyenkor mintegy összefolyik, és ha a nap heve hozzájárul, megkérgesedik s ez által a növényzetre végtelen káros hatásúvá válhatik. Ilyenkor a segítség csak a kapa és borona által érhető el.

Ezекből láthatják, hogy a fent említett talaj-félségeknél az igen kora tavaszi, vagy ha a körülmények megengedik, a téli vagy őszi trágyázás alkalmazandó, különösen a csapadékos szegény vidékeken, de a vetőmaggal egyszerre való felszórás mellőzendő.

b) A kálitrágyázás befolyása a tenyészidő tartamára.

Arra már régen rájöttek a kísérletezők, hogy a kálisók, ha egyszerre szórátanak fel a vetőmaggal, a csirázást hátráltatják s abból kifolyólag indokolt, hogy a kálisókat még ősszel, vagy a tenyészidő megindulása előtt igen kora tavasszal szórjuk fel. Egy másik tapasztalati megfigyelés szerint a kálisókkal trágyázott burgonya sokkal tovább tartotta meg lombját, annak zöld színét, mint a nem műtrágyázott, és a késő ősszel kiásott burgonyatermés még mindig nem volt kellőleg érett, a kálisóknak tehát az a hátránya van, hogy késleltetik a beéredést. De ezzel szemben megvan az a jó tulajdonságuk, hogy a burgonyabetegségnek a kálisókkal trágyázott burgonya ellentállóbb.

c) A kálitrágyázás befolyása a burgonya ízére.

Dr. Liebscher kísérletező egy több tagból álló bizottságot hívott meg a burgonyakóstolásra. A bizottság tagjai bírálatot hoztak az egyes burgonyákról; de köztudomásu nem volt egy burgonyának sem a megmivelési módja.

A kóstolás végeztével lett feltárva, melyik burgonya mily megmivelésben és műtrágyázásban részesült s kitűnt, hogy az ősszel kálival műtrágyázott burgonya íze nem hanyatlott, sőt inkább javult, egyrészt a keményítő-tartalom gyarapodása, másrészt a párázsosság nagyobbodása által.

A tavasszal kálival műtrágyázott burgonyáknál azonban az eredeti íz hanyatlott és a burgonya keményítő-tartalmára is kedvezőtlenül hatott.

Dr. Märker azt természetesnek is találja, mert a tavasszal alkalmazott kálitrágya alatt nem érhet be teljesen a burgonya, már pedig a nem teljesen érett burgonyának soha sincs meg az az íze, mint a beérettnek.

d) A kálitrágyázás befolyása a gumók nagyságára.

A kálitrágyázás egy különös hatásaként említi föl Dr. Märker, hogy a burgonyagumók nemcsak számban, de nagyságban is gyarapodnak a káli műtrágya hatása alatt. És ezen hatást figyelmen kívül hagynunk nem lehet és nem szabad, mert különösen az eladásnál fontos szerepet játszik a burgonyagumók nagysága.

A kait és egyáltalában káli műtrágyákat ősszel használva, burgonyatermésünket nagyban elősegíthetjük. Hazai tapasztalataink

szerint még czélszerűbb a burgonya előveteménye alá adni a műtrágyát, különösen a kainitot.

Adhatunk egy kat. holdra 100—200 kg. kénsavas káli magnesiát, vagy 200—250 kg. kainitot.

Hreblay Emil.

A mezei egerekről.

Kiszámíthatlan az a rémitő kár, melyet a mezei egerek, a gazdaság eme ostorai a múlt évben okoztak. Okoznak ezek károkat szórványosan minden 2—3 évben, de olyan nagy területen és akkora tömegben pár évtized óta sem léptek fel, mint tavaly. Nemcsak a kaszálók és puhább talaju szántókat lepték el rajként; hanem a düllő-útakat, sőt alantabb fekvésű nedves területeket is rostává furták.

1894. őszén már látható károkat okoztak, a 895. jan.—áprilisi nagy és állandó hó megvédte a pusztulástól, ép egészségben adván át őket a nyárnak, midőn a július és augusztusi hosszas szárazságban annyira felszaporodtak, hogy a sarjukat, még le nem aratott zabokat, luczernasokat iszonyuan megdézsmálták. Sőt a legelők még meglevő sárguló füveit is sáskahad módjára tarolták le.

De legtöbb és legérzékenyebb károkat a herésekben okoztak. Midőn egyéb fű- és gabonaféle letakarítva lett, ide vették be magokat, a here, tömötsége folytán különben is jó buvóhely lévén a ragadozók ellen. Pár hét alatt úgy elkészültek vele, hogy lapátolni lehetett a lemorzolt hüvelyeket és pozdorjává rágott hereszárakat. A herések felett a ragadozóknak még soha sem látott mennyiségét és fajtáit láttuk repdesni. Egészen más vidékek és tájak madarai költöztek át hozzánk, a bő zsákmányra. Így esett aztán, hogy holdanként alig kaptunk 50—60, sőt helyenként 30—35 kiló heremagot olyan földekről, melyekhez hasonlókról normális körülmények között 150—200 kiló jött le.

Nem azt állítom, hogy e csekély hozamnak okozói csakis az egerek voltak, jól tudom, hogy az *apion* s főleg a *virágszás idejére esett hosszú szárazság, égető hőség* s ezzel a magképződésre okvetlen szükséges csápadék teljes hiánya is — megtette magát; de azt határozottan mondhatom, hogy a *Mészéségen*, hol a talaj puhasága, a köves, főnyes rétegek teljes hiánya folytán oly nagy mennyiségben léptek fel, legkevésbé 50—60%, kárt kizárólag csakis az egerek okoztak.

A másod éves herések teljesen kifagytak, sőt az első évesek is igen gyérek. Vajjon, *részben* nem-é az egerek voltak ennek is okozói? Tudom, hogy 18—20° hideget vékony takaróval, vagy

épen a nélkül, mint ez januárban volt, a here s főleg a másodéves here nehezen bír ki, de hát tavaly készített 12 holdas gyönyörű luczernásom is kifagyott, pedig a luczerna fagy ellen jóval több ellenálló képességgel bír, mint a here. Hol sűrűbben volt összefurva a föld, ott teljesen kifagyott; hol kevésbé, ott még maradt valami ritkán; és egy kút közelében, hol az emberek és állatok gyakori járása miatt nem verhettek tanyát, egészen, szépen, teljességében megmaradt a luczerna. Felásattam a földet pár olyan helyen, hol egészen kifagyva volt, az ásó három hüvelyken alól már jeget ért, mely az egérlyukakba a téli olvadás és eső folytán leszívárgott vízből lett s mely ilyenformán tulajdonképi okozója lett luczernám kifagyásának, jégtömeget képezve a luczerna gyökere körül s azon jóval alól a földben.

Tavaly őszön a korai vetéseket is szerfelett meglepték s működésök eredménye nagyon is látszik most a tavaszon. Egy német gazdasági folyóiratban böngészve, olvastam volt, hogy egy württembergi kollegám tiphus-járványt terjesztő serummal pusztította ki vetéseiről az egereket. Elkészésemben elhatároztam próbát tenni Október legvégén hozattam meg s az előírás és mellékelt útmutatás szerint kukoricza-kását preparáltam részükre. Egy 130 kat. holdas, szeptember és október első hetében vetett búzatáblám szélein s közepén két vonalban végig, egyes helyekre, lehetőleg egyenlő távolságra egymástól hintettem el a kását. Három-négy nap múlva már alig volt kása a földön, mind megették. Tény, hogy nagyon sok elpusztult, a föld színén felül is találtam szórványosan ilyeneket, de a felásott és megvizsgált lyukakban kivétel nélkül mindenütt. Vetésem lerágott része helyenként újulni kezdett, jelezve, hogy azon tanyáról kipusztultak a vendégek. Sajnos, örömem nem sokáig tartthatott, mert csakhamar más csapatok foglalták el az elesettek helyeit s újult erővel vették fel ellenem a harczot s a legyőzött én lettem.

Meggyőződtem arról, hogy ezen »tiphus-terjesztő serum« alkalmazása reális eredménnyel csak ott járna, hol a talajképződés folytán csak szórványosan léphetnek fel az egerek, de hol minden mező, erdő, hegy, völgy összefurható általuk s így hihetetlen sokaságban képesek elszaporodni, célra nem vezet. Aztán egyesek különben is hiába gyakorolnák, ha általános, szabályrendelettel kötelezőleg mindenkire szabályozva és hatóságilag felügyelve nincsen. Mert egy tagból, esetleg egy határból kipusztítható, de néhány nap alatt vándorló természetű s borzasztó szaporasága mellett már átköltözik. Hatósági alkalmazása és ellenőrzése oly nagy apparatust és utánjárást igényel, hogy ezt a községek nem bírnák meg s csak irott malaszt maradna, mely sohasém lenne végrehajtvá. — Német kollegám területe — hol olyan jó eredményt ért el — bizonyosan

olyan, hol csak a művelés és cultura által puhított részeken képes lyukat furni az egér s azon túl köves, meszes és palaréteges hely van, mint szinte egész Ausztria és Németország nagy részében.

De nemcsak a gazdasági növényekben garázdálkodtak így a bestiák, hanem a fiatal gyümölcsösökben is. Leirom itt tett megfigyelésemet s nagy káromon szerzett tapasztalatomat, ha tán segíthetnék általa valamit a jövőre, hasonlóképp járt gazdatisaimon.

1892 őszén és 1893 tavaszán egy nagyobb szabású gyümölcsöst állítottam be tanyám mellett. Téliire az esetleges nyúlragás ellen, szalmával kötöttem be a fatörzseket; midőn tavasszal a kötést lebontották, elszörnyedve láttam, hogy közvetlen a földszíne felett 3-4 hüvelyk szélességben nagyon sok fámnak kergét lerágták az egerek. 27 drbot kidobtam, mint egészen tönkrement fát s legalább még kétszer annyit kisebb-nagyobb mértékben megbénítottak. Azt hittem, hogy a nagy hóban a szalmakötésbe költöztek s így rágták le a kergét, azért múlt év őszén már nem mertem többé bekötöztetni, hanem egy jeles pomologus barátom utasítása és jóátllása mellett *koron, aludtej, marhavér* és kevés *aloétinktúra* vegyítéséből olyan kenőcsöt alkalmaztam, mely a nyúlakat csakugyan teljesen visszatartotta, de a szentelen egerek épen semmit sem respektáltak s már a november végén leesett hóval, mely alig két hetet tartott, megint megkárosítottak. Ekkor jöttem rá, hogy az olyan fákat, melynek tövétől a szél elfújta a havat, egyáltalában nem bántották, de annál inkább azokat, melyek körül a hóréteg vastag volt. 2—3 arasz szélességben kereken eltakarítottam a havat minden fám körül s többé egyetlen rágást sem tapasztaltam. Ez az egyetlen biztos szer, melyet, midőn sok egér van, minden hóhullás után folyton ismételni kell tavaszig, mert ő csak fedve, biztonságban dolgozik, ellenkezőleg éjszaka sem bántja a fát.

Nyáron szerfelett irigyek egymásra és féltékenyen őrzik tanyájuk s házuk tájkát, ha idegen menekül vagy vetődik oda, nagy czinczogás és marakodással támadják meg; ezzel szemben téliire nagyobb csoportokba gyűlnek, mint az itt telelő erdei és éneklő madarak s egészen türelmesek lesznek egymás iránt. A fagy kezdetével oldalas, meredekebb helyekre költöznek s házaikat újból és mélyebbre furják s ez által annyi friss földet hánynak ki, mintha vakondtanya lenne. Még ezen óvatos ösztönük sem menthette meg az elmúlt tél nagy száraz hidege ellen. Elpusztultak. Vajha minél később lenne szerencsénk újból!

Putnoky Domokos.

Köles az ugarban.

A mesterséges takarmányok között legelső helyen (az egy évek között) a zabos bükköny áll, mint a mely nagyon kitünő szálás takarmány és a mely a szokásos fekete ugart teszi zöld ugarrá és így az a terület nem hever 1 évig haszon nélkül. A zabos bükköny előnyeit nem akarom elvitatni, hisz az oly kedvelt növény, hogy ki egyszer veti és takarmányozza, aligha eláll más években termelésétől, de van egy baj, mely a zabos bükköny termelését ez évben leszoritja, vagy legalább igen sok gazdaságban igen hátra veti. Az idei és a gazdálkodásra nem a legkedvezőbb tavasz, a tavaszi munkákban nagyon sok gazdaságot hátráltatott és igen sok helyen megkéstek a munkával és meg a bükköny vetésével, a melynek sikerült termelése mulhatatlanul a korai vetést igényli, annyival inkább késtek pedig meg vidékünkön, mert itt a tarlók őszi alászántása kevésbé divatos s miután tavasszal sietősebb tavaszi buza s árpa, zab alá szántani, marad az ugar későbbre.

Ha valaki zabos bükkönnyt akar vetni és azt korán nem vetheti el, inkább mondjon le vetéséről, minthogy későn vesse; mert míg egyfelől a beállott szárazság miatt a bükköny termése gyenge lesz, de hosszasan vegetáló növény lévén, nagyon megkésik általa az ugarnak őszi buza alá való helyes elkészítése és bizonytalán inkább maradjon el a bükköny, mint veszélyeztesse a buzatermést. Mit vessünk hát a fekete ugarba, hogy az ne heverjen egy évig ingyen és hozzon valamit, legyen zöld ugar? Egy rövid ideig vegetáló növényre, még pedig takarmánynövényre van hát szükségünk s így jut eszünkbe a köles.

Miután hazarészünkön a kölest nem, vagy nagyon kevés helyen termelik, szabadjon e helyen arról és annak termeléséről röviden, szerény tehetségem szerint egyet-mást elmondani, a mennyiben — mint ki termelésével foglalkoztam, a gyakorlati életből veszem az adatokat. A köles olyan éghajlatot kíván, mint a tengeri, tehát nálunk jól megterem. A hideg, nedves idő iránt igen érzékeny; miért későn vetendő, a szárazságot pedig nagyon jól kiállja. Talajigényeire a theoria azt mondja, hogy »legjobban szereti a közép-kötöttségű homokos talajt«, én Krassó-Szörény-vármegye erdős részén a Mezőségihez nagyon hasonló talajon jó eredménnyel termel-

tem, tehát földünkben bizonytal megterem és ha nem is fog mesés jövedelmet adni, de elmaradt zabos bükkönyünk helyett, szalmájában kapunk egy takarmányt, melynek értékét a közepes szénával lehet egy helyre állítani. A jól elmüvelt, apróra szántott talajra vetünk kézzel szórva 35—40 liter magot holdanként, a tulsürü vetés árt a magtermésnek, a rögös talajon pedig kaszálása és gyűjtése jár nehézségekkel. A kikelt kölest hengerezni kell. Tenyészideje 12—14 hét s miután magja könnyen hull, nem kell bevárni a szalma teljes sárgulását, hanem ha a mag érett, vágni kell. A kaszálást hamar kövesse a gyűjtés, hordás és azonnal csépelni kell, ha ott van a gép azzal, ellenkezőleg lóval (nyomtatni) a mag vékonyan elteritendő, hogy kiszáradjon, valamint szalmája is megszáritandó és azután kell kazalozni.

Magtermése holdanként 8—10 hl. a mi 60—70 klgrm. súlyu, nem állván rendelkezésemre hidmérleg, szalmatermését holdanként 2 jó szekérre becsülöm, a mi azonban megfelelő talajon és körülmények között lehet több is.

Szalmáját télen a szarvasmarha szívesen fogyasztja és jól értékesíti, czélszerűen takarmányozható akár szalasan, akár szecsokázva más takarmányokkal.

Ha összehasonlító számítást teszünk a zabos bükköny és köles termeléssel, mint takarmánnyal, az eredmény a bükköny javára dől el, azonban ha tekintetbe vesszük a köles magtermését is, a mit habár nálunk nem használnak is emberi eledelül, de piaci ára mindig van, ez pótolni fogja a kettő közti különbséget pénzértékben. Nincsenek adataim arra, hogy a köles mennyire használja ki a talajt és így nem elvetendő-e az ugarból? ámde ha tekintetbe vesszük, hogy egyfelől egy bizonyos takarmányt nyeriünk, másfelől magot is, a melynek árából, ha műtrágyát szórunk a buza alá, bizonytal pótolni fogja a tápanyag kihasználást s így a megkésétt bükköny helyett elvethető.

A talajt a bükköny gyomoktól tisztítja ugyan, mert zölden kaszálva, vele a gyomok is zölden, maghullatás előtt vágatnak le, de a kölesre is mondható ez, mert későn vetttévén el, mikorra már a földben levő gyomok ki vannak kelve, azok alászántatnak s ha évelő gyomok is vannak a földben, azokból nagyon kevés érik be oly gyorsan, mint a köles.

A gyakorlati úton tett tapasztalatok, nem mérhetvén meg a talaj termő-erejének mikénti kihasználását, annyival inkább, mert mindkét növényt rendszeren trágyázott talajba hasonlítjuk egymáshoz, — nem adhatnak oly helyes ítéletet, mint az elméleti megfigyelések, a melyek el is vethetik a kölest az ugarból, ha azonban áll az, hogy ha a földet trágyával győzzük, akár 2 termést is vehetünk le róla évenként anélkül, hogy termőereje apadna, ugy bizonyly a köles is termelhető ugarba, ha utána istállóí vagy műtrágyát alkalmazunk a buza alá, a mi pedig nem kerül annyiba, mint a mennyit a kölesmagból kapunk (ha ugy nem járunk vele, mint a Bpestre előleg nélkül felküldött lóherénkkal).

Ha tehát megkésünk a búkköny-vetéssel, semhogy azt ápril végén vessük el, inkább a kölest május végén, a mely még akkor is elég korai s termése biztosabb lesz, mint a késői búkkönyé. De alkalmazhatónak hiszem — épen az idén nagyon sok helyen kivesszett őszi vetések helyére is a kölest, a mikor a mult évben más, jól megmivelt s trágyázott területen bizonyly jól fog sikerülni s visszahoz valamit a veszteségből (legalább is veszett fejszének a nyele) s ha így utána alkalmazunk egy műtrágyát s ha nem is korán, de őszivel sikerrel bevethető lesz területünk.

A kölessel, ha a búkköny megkésétt, érdemesnek tartom kísérletet tenni; mert ha a búkköny nem sikerül, állatállományunk takarmányszükséglete szenved, mert bizonyly senki sem veti a — különben elég arányos — búkkönyt csak azért, hogy neki is legyen zabos búkkönye, vagy hogy ugarja ne legyen fekete, hanem zöld, hanem veti azért, mert arra, mint takarmányra igen is nagy szüksége van és egyuttal földje sem hever 1 évig hozam nélkül. Így ha az elkésétt búkköny-szénát helyettesíthetjük mással, igen jól fog a télen.

Nálamúál avatottabbak tehetnek kísérletet a kölessel ugarjaikban s esetleg el is ítélhetik ezen, nálunk még jóformán ismeretlen terményt, én csak az állatállomány részére kívánok az elmaradt búkköny helyett valami takarmányt termelni, amugy — parlagon heverő ugarunkban.

Ha szerény nézetem elmondása bármely gazdatársamnak pár szekér szénát hoz majd jövő télire takarmánykészletéhez, igen nagy lenne örömem.

Szombattelke, 1896. április hó.

Albisi Béla.

Hogyan gondozzuk csikós kanczáinkat.

Ellés után gondosan ápolandó a kancza; kerülni kell a hevítő takarmányok nyújtását pár napig; míg a normális állapot beáll, legjobb kevés széna mellett némi ivóstd adni.

Ugy ellés előtt, mint ellés után bőven nem jó takarmányozni, mert a kövér kancza teje nem oly tápláló, hanem annyit kell adni, melyből magát is fenntarthatja és csikóját is szoptathatja.

Némely kanczának hiányos tejelválasztás miatt csikója gyenge, ez fokozandó az ivós takarmánnyal, mindaddig, míg a csikó magától megeszi a kis válujába tett zúzott zabot, de az ne legyen híg, hanem pépszerű, mert a híg ivós nyújtása hasmenést okozna a csikónak, czélszerű ezen ivósba erőtakarmányul naponta fél kg. zúzott olajpogácsát tenni, mely a tejelválasztásra jótékonyan hat, s ha az ivós nyújtása után jó here vagy egyéb szénaféleség nyujtatik, a tej meghigulása is kikerülteik.

Megtörténik, hogy akárhány bőtejű kancza csikója, daczára anyja bőtejűségének, gyenge, ennek az oka a tejben levő phosphorsav hiánya, mely hiányon később segíteni lehet, ha a csikó abrakját mesterségesen pótoljuk, az etetésre elkészített phosphorsavas mész vegyítési adagolásával.

Ha a csikózásakor még hidegek vannak, kerülni kell a csikóra való tekintetből a hosszabb időig való künn tartást, mivel a hideget megsínyli a kis csikó s a hideg vagy szeles, esős idő többet árt a csikónak, mint jó időben a hosszabb menés. Azonban egy helyt tartani sem jó, mert, mint minden fiatal állat, a csikó is mozgást kíván s az időjárás milyenségéhez képest, rövid távolságra a kancza használható. A kanczát ellés utáni 9-ed napra menhez szokták vezetni, sokszor felveszi a mént, sokszor később veszi fel; ha a kancza fedeztetett s a fogamzás beáll, igyekezni kell, hogy úgy tápláljuk a kanczát, hogy erejét fenntartsa és csikóját is táplálhassa, ilyenkor a tejelválasztás csökken, sőt némely esetben a tej minősége is gyengül, ezért igyekezni kell, hogy a csikó mielőbb elválasztható legyen.

A csikót 4—6 hónapos korában, midőn már jól eszik mindent, el lehet választani, ha anyjával együtt járt, az elválasztást nem azonnal, hanem, apránként kell eszközölni.

Legelőbb egy tágasabb helyre külön rekesszük a csikót, ha

több csikó van, azokat kifutóba tesszük együvé, mindenesetre jó száraz helyről — hol esőtől, széltől védve lesznek — kell gondoskodni s jó száraz alomról is; a csikó eleinte vágyik anyja után s ezen, elrekesztett helyről ki-ki akar menekülni, tehát vigyázni kell, hová rekesztetik, hogy meg ne sérthesse magát valamibe. A kancza is eleinte nyerit csikója után, sok még menni sem akar a hámba, de ekkor inkább a szelid bánásmóddal, mint erőszakos bánásmóddal kell bánni vele, mert fortélyt verhetni bele; ezáltal apránkint elszokja csikóját. Ügyelni kell arra is, hogy munka után a kanczát előbb jól megjárattani kell s pihentetni, időt adva a kancza tejének, hogy a nyugalomban a tőgyben kihülhessen, mert hirtelen szopva a meleg tejet, a csikó hasmenést kaphat. Egy nap csak reggel és estve, pár nap múlva csak estve engedni szopni, a kancza is megszokja s később teljesen elválasztani lehet.

Az elválasztás előtt pár nappal, néhány napig száraz takarmánnyal tartandó a kancza, hogy a tej-elválasztás csökkenjen s ha nagyon meggyüli a teje, ritkán ki is kell fejni, ha a tőgy gyuladásba jön, a mi többször megtörténik — hideg- vagy ólomecetes vizborogatást rakva reá, a gyuladás elmulik, a tej pedig magára elapad. Néha az is megtörténik, hogy hamarabb el kell választani a csikót a rendes időnél, ez esetben a csikót bőven kell takarmányozni, mentől több zab-darát adva, melyből a legkönnyebben felveszi a tejben meglevő tápanyagokat; később az is elmaradhat, ha jó zöld takarmány van — ez esetben jó kifutó is szükséges. Kisgazdák és középbirtokosoknak, kik a kanczát nemcsak tenyésztési célra tartják, szükséges kanczáikat így gondozniok s ha jól gondozzák, fuvarozhatnak haszonnal s jó csikót is nevelhetnek.

Fülöp Ede.

Egy jó borona.

Á lóherések, luczernások, mindenféle évelő, kasza alá való takarmánynövényekkel bevetett területek, természetes rétek, *de különösen az őszi kalászos vetések tavasszali megboronálása*, hogy mily hasznos és magát kifizető művelet, felesleges bővebben fejtegetnem. A ki egyszer megtette, lehetetlen, hogy feltűnő előnyét ne tapasztalta volna.

Hisz arról van szó, hogy ezen növények fejlődésére kedvező természeti befolyásokat elősegítsük, fokozzuk egy oly művelettel, mint p. o. a *kapálás*.

A boronafogak által fellazított talajfelület míg egyrészt megmenti a talajt a kiszáradástól, másrészt utat nyit a fölülről jövő csapadék beszivárgásának. Utat nyit a levegőnek, a melegnek a gyökérzethez, minek természetes következménye a bokrosodás. Megkevesbiti és kipusztítja a boronálás a növények közt élősködő gumókat az által, hogy azokat felszakítja s még inkább az által, hogy művelési növényeink fejlődését hatalmasan elősegítvén, képessé teszi *azokat* a gyomok elnyomására.

A tavasszal legsilányabbul kinéző őszi vetést is meg lehet javítani egy, a maga idejében végzett boronálással úgy, hogy a bokrosodással és erőteljesebb fejlődésben a termés-eredmény majdnem megkétszereződik.

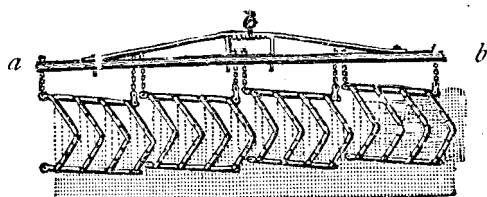
Hogy mikor van ezen műveletnek a maga ideje, arra is könnyű a felelet: mikor a kapálásé, t. i. sohasem nedves, lágy földön, tehát lehetőleg száraz időben és kalászosainknál a bokrosodás időszakában, a szárbá indulás előtt. Van tehát egy tavaszi időnyben elég időnk rá és hogy mégis nincs általánosan elterjedve, annak okát korántsem a tudatlanságban látom, mert intelligensebb gazdáink tudják s ha tennék, a jó eredményt látva, a nép is követné — de az ok leginkább az, hogy tavasszal rendesen annyira el van foglalva a gazda sokféle teendőivel s annyira igénybe van véve a legtöbb gazdaság fogatos ereje, hogy egy-két fogatot néhány napra a rendes munkálatoktól elszakítani nehezen esik. Közbe jön aztán egy kis kedvező időjárás — mely épen a szóban forgó művelet végzésére legalkalmasabb volna — de a tél sivárságában lenyugózott gazdai kedély látva a tenyészet erőteljes ébredését, optimisztikus reményekre éled. Az »emelkedett hangulat« nem látja meg a magasból az apróbb részleteket s ha meg is látja: a reménynek egy újabb szárnylebennése, a tevékenységnek egész erővel a rendes munkálatokra való irányítása — és a boronálás elvben helyeseltetik ugyan — de *ezuttal* elmarad. Jön aztán május derekán egy kis szárazság, rétcink, takarmányosaink, őszi vetéseink, melyek a boronálással a maga idejében felsegítve már a földet beárnyékolták volna s a bőséges harmatképződéssel fejlődhetnek, kezdik sinyleni.

Egy hold rétén, luczernáson, lóherésen, buzavetésben 1—2 meter-mázsával kevesebb termés, későbbi magfejlődés, mely talán épen a forró nyári napokra esik és szorult lesz a szem stb. És ilyenkor a gondolkodó gazda látja, hogy bizony kár volt ezt a jelentéktelennek látszó dolgot mellőzni, de hát a mentség megvan: bár nem épen szaporátlan dolog a boronálás, de mikor annyi a dolog tavasszal, a mi sürgős és feltétlenül végzendő!

Ha volna egy olyan eszköz, melylyel ezt a dolgot is gyorsan, még szaporábban és jól el lehetne végezni!

Nos és ez az eszköz megvan és pedig »Kühne E. mezőgazdasági gépgyár« czégnél Laacke új »Duplex« boronájában.

Volt alkalmam ezen kitűnő eszközt gyakorlatilag kipróbálni és ezért érdemesnek tartom az »Erd. Gazda« t. olvasó közönségének bemutatni.

Mint a fentebbi ábrából látható, egy 4 meter hosszú (a--b) fából készült vonó-rudra lánczokkal egyszerű kapcsoló szerkezettel ki- és beakasztható kovácsolt vasból készült 4 borona-tagból áll, melynek fogai a boronatagok alakjánál fogva akként vannak elhelyezve, hogy az ábrán látható beakasztással méterenként 28 barázdát vonnak. A táblák hossza 70 cm., a fogak száma 112. A munkaszélesség 4 méter és az egész borona súlya vonórúddal együtt mindössze 54 kgr.

Filigran kis eszköznek látszik, de kovácsolt vasszerkezeténél fogva elég erős a tőle megkívántató munkához és csekély súlyánál fogva a vetésben az által, hogy tépné, kárt nem tesz, de a porhanyitást alaposan elvégzi. Vonó erő is természetesen nem nagy kell hozzá. Kühne árjegyzékében 1 ló van felvéve és csakugyan egy jó ígás ló képes is dolgozni vele. Én két lovat fogattam be és pár napon át két ökröt. Munkaképességét saját tapasztalásomból így állapíthatom meg:

A lovak végeztek egy ilyen boronával egy nap alatt (8 órai munkaidő) 15 holdat, ökrök 12 holdat a legnagyobb könnyűséggel. Megjegyzendő, hogy a kocsis földről hajtott, Oly munkaképesség, hogy két ily borona nagyobb gazdaságok igényeit is kielégítheti.

Miután ez a munka mult évben vetett lóhere-táblán történt, a hó időnként a boronafogak közzé gyült tarlómaradványok kitakarítása végezt meg kellett állani — őszi vetés boronáláson még többet lehet végezni.

Ugy a lóherésen, mint őszi buzavetés boronáláson a legjobb munkát végezték ezen boronák és a vetések szemmel láthatólag gyarapodtak.

De nemcsak ilyes munkákra használható ezen borona, hanem bemohosodott réteken is kellő szolgálatot tesz, nemkülönb vetőszántásnál — természetesen jól megmunkált s könnyű szántású földön — igen előnyösen lehet használni más borona helyett, mert úgy elműveli a talajt, hogy a vetőgép könnyen járhat utána *és fél erővel ilyen esetben majdnem kétannyi munkát* lehet vele végezni, mint más, nehezebb fajta boronákkal.

Tavaszi vetésen is nálam beváltak — annál inkább hiszem, hogy őszi vetéskor ugar s keverő szántással jól elkészített földön a vető szántáson a nehezebb boronák nagyobb erőt igénylő és lassabb munkáját sok esetben pótolhatják.

Ha a boronátáblákat a vonórudra keskenyebb oldalukról akasztjuk fel, a talaj még finomabban művelhető meg, mert ekkor a fogak állása oly elhelyezést nyer, hogy egy meter szélességen nem 28, hanem 40 barázdát vonnak.

Mindezen előnyeinel fogva még ezen eszköz bármely gazdaság által is könnyen beszerezhető, mert egy 4 méter munkaszélességű boronának az ára a mosoni Kühne-gyárban 38 frt.

Hadviger Albert.

KISSEBB SZAKKÖZLEMÉNYEK.

Járomtörés ellen. A téli pihenés és kisebb munka folytán a jármás ökröknek nyaka kissé megszokott finomodni s ennek következtében tavasszal a szántás megkezdésével gyakran bekövetkezik az az eset, hogy némelyiknek nyaka a járomtól feltörik. Hogy ez be ne következzen, ajánlom azon eljárást, a melyet én 12 év óta folytatok a legnagyobb sikerrel, mert 32 darab ígás ökör közt, az ajánlt eljárás mellett, járomtörés még nem fordult elő. Én első nap, a szántás megkezdésével, csak pihentetve szántok, másod-

harmadnap jobban jobban hajtatom, negyednap már egész erővel. Kifogás után azonnal 1 liter eczet, 50 dgr. só és 2 liter hidegvizből álló folyadékkal a nyakat jól megmosatom, 6–8 napon keresztül minden este, s e közben egyszer zsirral megkenetem. Ilyen eljárás mellett próbálja meg bárki; lehetetlenség a járomtörés. *B. M.*

A „Kis óriás“, mint olajpogácsa-zúzó. Sok gazdaságban használják a *kis-óriás* néven ismert csövestengeri-zúzót. Ezt az egyszerű gazdasági gépet igen czélszerűen lehet használni a különböző féle olajpogácsák zúzására is. Én lehető apró zúzásra állítom be először a gépet, azután felöntetem a garatba, a megelőzőleg kalapácsal kisebb-nagyobb darabokra felaprózott olajpogácsát, a mikor a gép működésbe hozatván, azt, ha nem is liszté, de az állatok által jól felvehető anyaggá őrli. Tekintve, hogy a pogácsák árai 50 krral drágábbak őrölt, mint őrletlen állapotban, ott a hol etetnek efféléket, és azt mint lisztet veszik, mert alkalmas zúzójuk nincsen, de esetleg a kis-óriás rendelkezésre áll, ajánlom ez eljárást, mert bizonyára kifizeti magát. Zúzásra, ha a gép a szabadba van felállítva, csendes időt válasszunk, mert különben a széllel kell osztoznunk a hasznon. (Sz—sz.)

LEVELEK.

„Tenyészbika vásáraink.“

Tisztelt Szerkesztő úr! Az «Erdélyi Gazda» utolsó, 4-ik számában fenti czimmal egy igen fontos és időszerű közlemény jelent meg, melyben Jakab László a nála már megszkott kittinő tollal, nagy szakértelemmel és talán sokaknak nem tetsző őszinteséggel mutat rá a magyar-erdélyi jellegű sz-rvasmarha tenyésztésében nálunk még mindig észlelhető nagymérvű bizonytalanságra.

Fájdalom, a cikkirő által vázolt állapot egy cseppet sem túlzott, mert a hány nagyobb, vagy talán jobban mondvá, a hány öntudatos tenyésztő van hazarészünkben, az majdnem mind más jellegű szürke marhát tenyészt, s kisebb-nagyobb

jóhiszeműséggel a maga állatját tartja a legtisztább magy. erdélyi jellegűnek. — A mi egyöntetűség látszik a különböző tenyészetekben, az nagy részben a correctorok gyanánt behozott mezőhegyesi bikák eredménye.

Ezen bizonytalan állapoton segíteni kell; meg kell állapítani a magyar-erdélyi szarvasmarha pontos és tiszta *jellegét*, még pedig egy oly testület által, melynek meg legyen úgy szakértelme, mint tekintélye is, ezen fontos és nevezetes ügy keresztül vitelére. Ilyen szaktestület az «*Erdélyi Gazdasági Egylet*» kebelében működő *állatkiállítási és tenyésztési szakosztály*, melynek tagjai közt látjuk hazarészünk legtöbb számottevő tenyésztőjét.

Kérjük föl a szakosztály buzgó és tevékeny elnökét gróf *Bánffy* György őnméltóságát, vegye az ügyet a kezébe, igyekezzék azt megoldásra juttatni, ezáltal igen-igen nagy szolgálatot fog az erdélyrészi gazdaközönség részére teljesíteni.

A jelen időpont épen a legalkalmasabb ezen művelet keresztül vitelére; az ezredéves kiállításon egy csoportban lesz összpontosítva az ország minden részében tenyésztett szarvasmarha, itt minden érdeklődő könnyen szerezhet magának egy áttekintést, nem kell a különböző vidékek tanulmányozása végett sokat utazgatnia. A szakosztály által kiküldendő albizottság kidolgozna egy tervezetet, ezt megküldené az ország rész összes gazdasági egyleteinek és mezőgazdasági bizottságainak, a kolozsi állami gulyatelep intézőségének és az országos állattenyésztési főfelügyelőnek véleményezés végett, ezek megtennék reá az esetleges észrevételeiket vagy javaslataikat, melyeknek tekintetbe vételével állapítaná meg a szakosztály a magyar-erdélyi szarvasmarha tiszta jellegét. — A kolozsi gulyatelep és állattenyésztési főfelügyelőség azért volna okvetlenül belevonandó a közreműködésre, mert a jelleg megállapítása után a földművelésügyi kormány fölkérendő

volna, hogy a kolozsi állami tenyészetet kiterjesztve (tudtommal a telep közvetlen szomszédságában egy alkalmas birtok épen most jutányosan volna megszerezhető), igyekezzenek a meghatározandó magyar-erdélyi tiszta jellegnek lehetőleg megfelelő bikákat nevelni, hogy legyen hazarészünkben is egy oly tenyészet, honnan a magán tenyésztők alkalmas correctorokat szerezhessenek be, mint ez jelenleg a magyarországi szilaj marha részére Mezőhegyesen van.

Ha időszerűnek és szükségesnek látja jelen soraim közlését, kérem azt lapjában közzé tenni, igen örvendenék, ha felszólalásommal fölkelhetném gazdatársaim érdeklődését ezen szerintem igen fontos ügy iránt.

Magyar-Gorbó, 1896. ápril. 30.

Ifj. Lészai Ferencz.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lóhermag uzsora.

Az »Erdélyi Gazda« mult számában egy igen csinos becsapási esetet olvastunk, melyből kitűnik, mennyire élelmesek némely *jó hírnevű* magkereskedő czégek. De azon czég, mely ez üzletet kötötte, legalább magkereskedő volt s egyszerűen csak arra igyekezett, hogy a lóhermag árhanyatlásából származó kár ne őt, hanem a termelőt érje és a mint ezen célját elérte, a lóhermagot, bár rendkívül olcsón, de mégis átvette.

Sokkal *furfangosabb* volt azonban egy másik budapesti czég, mely magát magkereskedőnek hirdetve, vidékünkön lóhermag-üzletek után járt. Eljárásából utóbb kitiint, hogy neki lóhermagra egyáltalán szüksége sem volt, csak pénzét akarta rövid idő alatt *tisztességes* polgári haszonnal megforgatni.

Eljárása különben a következő volt: Lehető széles körben, hirdetések mellőzésével, tudomásukra adta a termelőknek, hogy egy megbizottja lóhermagot bármily mennyiségben veszen, *olyant, a milyen teremni fog* és magas összegű előleget is ad. Persze, ugy augusztus elején mindene van a gazdának, csak pénze nincs, —

sokan tehát úgy gondolkoztunk, jobb eladni a meglevőt, mint pénzért a takarékpénztárakhoz fordulni, hol tudvalevőleg olyan 8%-ra kölcsönöznek, hogy ujtáskor 12% lesz belőle.

Elmentünk az illetőhöz és az üzletet megkötöttük olyanformán, hogy egy bizonyos mennyiségű mag szállítására köteleztük magunkat, a mi elvetett területünk várható termésének körülbelül felét tette ki, de köteleztük magunkat a többlet-termés átadására is ugyanazon árban. A magot kellett volna november 1-én szállítanunk, legközelebbi vasutállomásunkon átadva, *3–5 frttal olcsóbban, mint november 1-én a budapesti tőzsde „pénz” rovatában a lóhermag jegyezve lesz.* Kikötötte vevő, hogy ha esetleg nem tudnánk annyi mázsa lóhermagot szállítani, mint a mennyit lekötöttünk, neki a kikötött 3–5 frtnyi engedményt, minden nem szállított métermázsá után megtérítjük. Előfordulható vitás kérdésekre a budapesti tőzsdebíróóság illetékessége köttetett ki. Előlegül minden eladott métermázsára 20–30 frtot kaptunk, — váltó ellenében. Kemény feltételek, de ha az embernek üres a zsebe, meg félnapi járóföldre elzónázott, csak ezért, mégis belemegy, Cárbar aggályosnak tetszett, hogy a kötlevéiben említés sem volt azon híresztelésről, hogy a cég átveszi a magot úgy, a mint teremni fog. Előkelő kinézésű ügynöke sietett megnyugtadni e felől, mondván, hogy természetesen, mindenki csak olyan magot szállíthat, a milyen van s a börzei jegyzés is közönséges minőségűre vonatkozik, a különös szépet egész más áron adják-veszik stb. Megnyugodva hazazónázunk, pénzzel a zsebünkben, a mi mellesleg mondva, bizony jól fogott. Eljött azonban október vége, a lóhercséplés be van fejezve, a mag elég jó, mennyisége is megvan, mintát küldünk belőle Budapestre a cégnek, remélve, hogy rövid időn pénzt is látunk, az üzlet is le lesz bonyolítva. A várva-várt válasz postafordultával meg is érkezik, tartalma azonban nagyon lehangoló. Azt írja a jó ur, hogy lóhermagunk nagyon silány minőségű, az »üzánsz«-nak nem felel meg, ezért egyáltalában át nem veheti, kér tehát, hogy gondoskodjunk nov. 1-én lejárandó váltónk kifizetéséről, hogy kénytelen ne legyen nekünk kellemetlenséget okozni stb. — De mint-hogy nem szállíthatunk lóhermagot, kéri az üzletkötéskor kikötött 3–5 frtnyi különbözet megtérítését. — A ki erre megvakarta füle tövét s fizetett, még aránylag jól járt, de a ki »meg akarta mutatni

a magyar virtust, az megismerte a tőzsdebiróság szeretetreméltóságát a maga teljességében.

Én eladtam e kitűnő czégnak 20 q-át, 3 frt engedménynyel, augusztus közepén, kaptam rá 600 frt előleget. November 1-én visszafizettem a 600 frt előleget és 20 q után a 3 frt: 60 frt különbözetet. Fizettem tehát 2½ hónapra 10%,-ot, a mi 48% kamatnak felel meg. Mások azonban mázsánként csak 20 frtot kaptak előlegül s 5 frtot engedtek, tehát 120% kamatot fizettek. Ennél bizony olcsóbb a takarékpénztárak 12%-os kölcsöne. Hogy az illető czégnak lóhermag egyáltalán nem kellett, kitűnt onnan, hogy semmi áron senkitől magot nem vett. A tisztességes, 25%-ra kölcsönző falusi harpagonokat bezárják uzsora vétségért, de ezek az Andrásy-uton vígan kocsikáznak, hiszen ők nem uzsorások, — csak üzletet kötöttek.

Mi ebből a tanulság? Az, hogy ne adjunk el semmit, ha még oly biztosnak is látszik előre, — ne különösen olyan természetű czikket, mint a lóhermag, melyre a spekuláció, mint hálás, még ki nem zsákmányolt talajra, teljesen rávetette magát; csakis a mintával a kezünkben, e mintákat két példányban tanukkal pecsételtessük le és a mi fő, bele ne egyezzünk, hogy a tőzsdebiróság illetékesége köttessék ki, mert az más felfogás, más törvények szerint itél, mint mi józan ész és felfogásból kiindulva gondoljuk. Így hasonló károsodásoktól megóvjuk magunkat.

S végül még egyet. Hazarészünk oly alkalmas a lóhermag termesztésére, hogy e fontos czikk termelésével, daczára jelenlegi nyomott árának, fel nem hagyhatunk. S ha a vevők cartellt kötöttek ellenünk, lépünk mi is érintkezésbe, kössünk mi is cartellt, mert egyenként könnyen elbánnak velünk, de ha egyesülünk s tervszerűen járunk el, mi diktálhatunk nekik. Nem értem én ezalatt raktárak felállítását, ez csak költséget okoz s célra nem igen vezet, hanem például annyi termelő álljon össze, hogy együttesen 1000—2000 q lóhermagot tudjanak kiállítani, ekkor az árakat együttesen meghatározva *s abból nem engedve*, az eredmény bizonyosan jobb lenne. Ez évben sok mindenféle congressus lesz, megérdemelné e tárgy, hogy ennek megbeszélésére is összejöjjünk.

Sz.

IRODALMI SZEMLE.

„*Az Erdélyi Gazdasági Egylet egy éve*“ czimben ez évben először nagyobb és részletesebb évkönyvben számolt be mult évi működéséről az erdélyi gazdasági egylet. A több ívre terjedő munka ára: 1 korona, mely összegnek előzetes beküldése után a titkári hivatal bérmentve küldi meg azt.

Magyar Gazdák Szemléje czimmal már újesztendő óta egy közgazdasági revue jelenik meg Budapesten, melyet a Magyar Gazdaszövetség ad ki és *Bernát István* szerkeszt. E folyóiratnak áprilisi száma van most előttünk, érdekes és figyelemre méltó tartalommal. Bevezető cikke nagy szakértelemmel polemizál Beksics Gusztáv miniszteri tanácsos ismeretes röpiratával, a magyar faj terjeszkedéséről és nemzeti konszolidácziókról, különös tekintettel a mezőgazdaságra, birtokviszonyokra és a népesedésre. Egy másik cikk az általános gazdasági válság és a búza árhanatlanlásának okai-
val foglalkozik, részletesen ismertetve a 70-es évek válságát, a magyar búzatermés és jövedelmezőségének negyven évi tanulságait, a tőke-
szaporodást, az aranyvaluta befolyását a búzaárakra, Magyarország valutaviszonyait, az arany és ezüst világmennyiségét stb. Pólya Jakab egy harmadik cikkben az osztrák adóreformról ír tanulmányt, mely a pénzügyministeriumban május első felében megtartandó adó-
szaktanácskozások alkalmából különösen időszerű. A folyóirat is-
merteti ezenkívül a porosz központi szövetkezeti pénztár intézményét, mely a kisbirtokosok és kisiparosok hitelszükségleteit van hivatva kielégíteni. Az intézmény törvényen alapszik, melyet a porosz képviselőház három hónap alatt hozott meg. Az állam maga 5 millió márka alaptőkével járult az alaptőkéhez. Végül a földmivelési költségvetés képviselőházi vitáját közli a füzet kivonatban, a rendes rovatokban pedig beszámol az elmúlt hónap nevezetesebb közgazdasági eseményeiről, a megjelent gazdasági irodalmi művekről stb. A Magyar Gazdaszövetség, mely Károlyi István gróf elnöklete alatt most szervezkedik a fővárosban, a folyóiratot tagilletménykép ingyen küldi mindazoknak, a kik a szövetség rendes tagjainak sorába belépnek. Évi tagdíj 6 frt, mely összeg a Magyar Gazdaszövetség szervező irodája címére (Budapest, Üllői-út 25., Köztelek) küldendő.

A Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle (szerkesztője Paikert Alajos, kiadója az O. M. G. E.) legújabb füzeté a következő tartalommal jelent meg: *I. Értekezések*: K. Karlovsky Endre: Magyar gyár- és kézműipar 1771–74-ben 1. oldal. *II. Adatok*: Virágh Elek: Utasítás a munkácsi udvarbíró részére 1570-ben, 65. o. Széll Farkas: Szoboszlói szőlőföldek nyilas osztása, 91. o. Dr. Merényi Lajos: A fertőszentmiklósi uradalom rendezése 1719-ben, 93. o. Ungvár városának 1593. évi szabályzata. Közli: T. K. 102. o. Az 1828-iki országos összeírás végleges eredményei. Közli: T. K. 110. o. *Irodalom*: Emlékkönyv, melyet Magyarország ezeréves fennállásának ünnepén közrebocsát a hazai cziszterci rend. Közli: Ay. 118. o. Gróf Széchenyi István műszaki alkotásai. Közli: y. 119. o. Vásárhelyi Pál élete és művei. Közli: — cz. 120. o. Magyar gazdaságtörténelmi könyvészet 1893–94. Összeállítja Barcza Imre, 122. o.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Pályázati hirdetés.** Az »Erdélyi Gazdasági Egylet« alulírott elnöksége pályázatot nyit egy 600 frt fizetéssel díjazott *gyakornoki* (és illetve a téli szezon alatt *heremagtisztító raktár felügyelői*) állásra. Ezen állásra felvétetik egy oly gazdasági tanintézetet végzett fiatalember, ki képzettsége, irodalmi hajlamai és tehetségénél fogva ily irányu foglalkozásra hivatást érez. — Egyenlő képességű pályázóknál a gazdasági gyakorlat kimutatása előnyt biztosít. — Folyamodványok az egylet elnökségéhez czimezve, a titkári hivatalnál (Belközép-utcza 11. sz. I. em) folyó évi június hó 27. ik napjáig lehetőleg személyesen nyújtandók be. Kolozsvárt, 1896. márczius hó. *Szabó József*, s. k., egyleti elnök. *Tokaji László*, s. k., egyleti titkár.

— **Országos titkári értekezlet Budapesten.** A millennáris gazdakongresszust előkészítő végrehajtó-bizottság és az Omge elnöksége a gazdatársadalomnak a gazdasági egyesületek keretében való országos szervezésére nézve a gazdasági egyesületek titkárai-

nak véleményét kikérni szükségesnek látta és e czélból április 11-ére országos titkári értekezletet hívott egybe. E titkári értekezleten *Desszoffy Aurél* gróf, az Omge elnökének elnöklése alatt 37 gazdasági egyesület titkára vett részt. Az értekezleten egyletünk titkára is részt vett.

Az értekezlet lefolyása következő volt:

Desszoffy Aurél gróf az elnöki megnyitóban hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a III. országos gazdakongresszusnak a mezőgazdasági érdekképviselő társadalmi úton való megteremtése ügyében hozott határozatai mielőbb gyakorlati tényvé váljanak és ennek módozatai megbeszéltesse, hogy az egyöntetű eljárás a gazdasági egyesületek részéről eleve biztosították, s hogy a központ e szervezkedést érintő nézeteiről tudomást szerezzen, szükségesnek látta a gazdasági egyesületek titkárait országos értekezletre egybehívni. Felhívja a nagyszámban egybegyűlt titkári kart, hogy a tárgyalás anyagát képező kérdésekben egész őszintén és minél részletesebben nyilatkozni sziveskedjenek. Az értekezlet tárgysorozatának első pontja a mezőgazdasági érdekképviselőnek társadalmi úton való szervezése, illetve a III. országos gazdakongresszus XLIV. határozatának miként való végrehajtása volt. Az előadói tisztelet *Rubinek Gyula*, az O. M. G. E. ügyvezető titkára töltötte be, a ki rövid előadói beszédében körvonalozta a szervezkedés részleteit, a melyek alapján a szövetség újjáalakíthatnák és a gazdasági egyesületek egymással is, valamint a központtal is szerves összefüggésbe lépjenek. A többség véleménye az volt, hogy a gazdasági egyesületek szövetsége olyképp alakíthatnák meg, hogy az országos magyar gazdasági egyesület tekintessék a szövetség középpontjának s a vidéki gazdasági egyesületek képviselője az O. M. G. E. szervezetében is kifejezésre jusson.

E pontnál, minthogy az csak nagy körvonalakban lett bemutatva, egyletünk titkára felvilágosítást kért az iránt, hogy: miképpen értendő az O. M. G. E.-el kapcsolatban létesítendő szövetség? (Minthogy e kérdés válaszolatlanul maradt, mi nem lehetünk oly bizalommal e centralizált szövetség jövője iránt, mint jelen volt és mindenre igent mondó kollegáink többsége.)

Kívánatosnak tartja az értekezlet, hogy a szervezkedés még az ősz folyamán megtörténjék, még pedig olyképp, hogy a millenná-

ris gazdakongresszus előkészítő bizottsága az O. M. G. E. alapszabályaiba beveendő részleteket még 1896. év tavaszán elkészítse, a gazdasági egyesületeknek megvitatás végett szétküldje. Kívánatosnak tartja az értekezlet, hogy a vidéki gazdasági egyesületek a központ költségeihez egyelőre tetszés szerinti, anyagi viszonyaikhoz mért összeggel hozzájáruljanak, a létesítendő szövetségi központ azonban addig az érdekképviselői költségek fedezésére a kormány nagyobb szabásu hozzájárulását is eszközölje ki. A szövetségi nagygyűlés idejére nézve elhatározta az értekezlet, hogy az O. M. G. E. közgyűlésével egy időre essék. A mi a szövetkezeti nagygyűlések helyét illeti, kívánatosnak tartja az értekezlet, hogy azok Budapesten tartassanak meg, olykor-olykor vidéki központokban is, egy országos kiállítással vagy vásárral kapcsolatban. — Általában az a nézet érvényesült, hogy a megyei gazda-bizottságok működése bénítólag hat a gazdasági egyesületekre. Végül foglalkozott az értekezlet az ezredéves IV. országos gazdakongresszus programmjával is s erre nézve az előadói előterjesztést teljes egészében elfogadta.

Az értekezlet lefolyása — sajnos — azt az impressiót keltezte a figyelmes szemlélőben, mintha a jelenvolt nagyszámu vidéki szakemberek nem elég élénkséggel és tájékozottsággal tractálták volna az eléjük tált fontos és messzekiható reformterveket.

— **Gabonaárak és gabonakereskedelem a budapesti tőzsdén 1895-ben.** A gabonaáraknak a lefolyt 1895. év sem kedvezett és az árak csaknem az egész éven át folyton csökkentek. A kivétel majdnem kizárólag Ausztriára irányult, de itt is az orosz bevétel károsan hatott az árakra. Az 1894. évi átlagárakhoz képest a búza átlagára 19 krral csökkent és 25 év alatt minimumát érte el. A takarmányárpa 35 krral, a maláta-árpa 59 krral, a zab 24 krral, a repce 86 krral lett olcsóbb, ellenben javult a rozs átlagára 45 krral, a tengerié 60 krral. Az egyes gabonanemek átlagárai voltak ugyanis 1895-ben: búza 6 frt 95 kr, rozs 5 frt 80 kr, árpa 5 frt 72 kr, zab 6 frt 35 kr, tengeri 5 frt 81 kr. A forgalom pedig ugyanezen évben tett: búza 7,815.000 métermázsát, rozs 450.000 mm., árpa 346.000 mm., zab 287.000 mm., tengeri 732.000 mm., összesen 9,630.500 métermázsát.

— Lapunk több érdekes rovatát és cikkét kihagytuk e számból, az összegyűlt aktuális tárgyú dolgozatok miatt.

— **Mellékletünk.** Jelen számunkkal veszik egy letünk tagjai az irodalmi szakosztály kiadványainak ez évi II. füzetét. Címe: *Az öntözés*, írta: *Nemes István.*

1896. április havi állat és állati nyerstermény-forgalmunk Románia, Szerbia és Bulgáriával.*

Behozatalunk Romániából a határszéli belépő állomásokon:

- 2 drb tehén.
- 1815 kg. marhabőr:
- 92 » borjubőr
- 13312 » juh-, kecskebőr.
- 50 » bárány- és gödölyebőr
- 2045 » ló bőr.
- 138 » belek és hólyagok.
- 5050 » gyapju.
- 211152 » nyers hús, sertés (átm.)
- 5 » faggyu.
- 20 » túró.
- 730 » szarv, pata, köröm.
- 5835 » rongy.

Kivitelünk

Romániába:

- 12 drb. ökör.
- 6 » tehén.
- 15 » borju.
- 283 » ló.
- 830 kg. borjubőr.
- 118 » szarvasmarhahús.
- 6176 » faggyu.
- 23 » vaj.
- 300 » belek, hólyagok.
- 6 » gyapju.

Behozatalunk Bulgáriából:

- 9894 kg. juh- és kecskebőr.
- 1456 » disznósörte.
- 13462 » rongy.

Kivitelünk Bulgáriába:

- 10 drb. ló.
- 4 » csikó.
- 9 kg. vaj.

Behozatalunk Szerbiából:

- 978 drb ökör.
- 17 » bival.
- 6 » bika.
- 45 » tehén.
- 5 » borju az egy éves korig.
- 1 » ló.
- 9163 kg. juh- és kecskebőr.
- 17345 » bárány és gödölyebőr.
- 2945 » nyulbőr.
- 6123 » vadbőr.
- 1708895 » nyerssertéshús. (átm.)
- 40000 » zsir.
- 6223 » belek és hólyagok.
- 19740 » csontok.
- 5752 » gyapju

Kivitelünk Szerbiába:

- 1 drb ökör.
- 7 » fiatal marha.
- 31 » ló.
- 57290 kg. marhabőr.
- 616 » nyers hús
- 316 » gyapju.
- 59 » tej.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Munkatársaink és olvasóinkhoz. 1., Tisztelettel kérjük mindnyájokat, hogy *mindenféle vetéseik jelenlegi állásáról*, a kedvező, vagy kedvezőtlen időjárásról, és természetesen kilátásaikról néhány soros, rövid tudósítást, küldjenek be hozzánk, csupán levelező-lapon. — 2., Irják meg minél többen, ugyancsak egy levelező-lapon, hogy: véleményük szerint mely jellegző tulajdonságokkal lehet a *magyar-erdélyi fajta szarvasmarhát meghatározni*, azaz: mely hiányozhatatlan külső és belső ismertető jelek és tulajdonok különböztetik azt meg más idegen fajtáktól? — **Mauthner Ödön úrnak Budapest.** Hozzánk intézett levelére készséggel kijelentjük, hogy az „*Erdélyi Gazda*“ mult számában megjelent azon cikk, mely egy budapesti magkereskedő czég inkorrekt eljárásával foglalkozik, legkevesbbé sem vonatkozik Tekintetességre s amint ma *Mauthner Ödön* nevet ismerjük, ilyesmit feltételül lehetetlennek is tartunk. Nem tehetjük meg azonban — még kérésére sem — azt, hogy az illetőket lapunkban megnevezzük, mert ez ellenkezik lapunk céljával, hangjával és egész rendeltetésével. Nekünk kötelességünk gazdaközönségünket mindennemű károsodástól védeni, tehát leírjuk az ilyen eseteket, magát az eljárást jövőben is, egész leplezetlenül azért, hogy okuljanak belőle mások s nem azért, hogy a budapesti magkereskedő czégek jóhírnevének ártsunk. Ha önök mint szolid czégek, az ilyen, közéjük nem való, tisztességtelen firmákat, akik egyedül okai annak, ha az összesre árny esik — maguk közül kivetni akarják, erre van más út és mód s ennek mi csak örülni tudnánk. Ezen cikkek írói szívesen megmondják Önöknek, hogy: kik ők és merre van hazájuk, csak forduljanak hozzájuk. — **K. S.-né úrnő önagságának.** Nemcsak szívesen tennők, de nagyon is örülnénk annak, ha minden számunkban 2-3 oldalt a gazdasszonyosság körébe vágó közlemények, minők: a konyha-kerészet, virágtermesztés, parkírozás, baromfitenyésztés stb. foglalnának el. Persze ilyen dolgokat a férfiak nem igen irnak, e célra finomabb tollak kelleneek. — **P. B.** Jelen számunkból az aktuális közlemények sokasága kiszorította. — **F. J.; — S. J.; — D. H. V.;** — Igyekszünk mielőbb helyet szorítani nekik. — **Cz. J.** A sürgősebb jön, a régebb beküldöttet, bár nagyon érdekes, sehogysm lehetett bevenni ezúttal — **V. G.** Igazán rég hitegetjük már, de szíveskedjék megnyugodni: előbb-utóbb sor kerül rá, hisz most nagyon is szőnyegen van e tárgy. Addig is kérünk még másokat is; főképp aktuális, vagy egészen új tárgyt! — **L. Zs.** Onnan sok érdekes dolgot lehetne ám írni. Szőlőszeti, erdőhasználati stb. stb. dolgokról A rég beküldött is jönni fog annak idején, még pedig igen jó helyen. — **Cs. D.** Sorát ejtjük. — **F. L.** Jobban szeretjük, ha tud mintha írni tud. — **Geometer.** Aktuális tárgyak miatt kimaradt Magánlevél megy. — **Több kéziratrol jövő számunkban.**

— A „**Hungaria**“ műtrágya, kénsav és vegyi-ipar részvénytársaság jelentése, Budapesten.

A tavaszi vetés már nagyobbára befejezettnek tekinthető, mindazonáltal szuperfoszfátra és chilisalétromra még mindig érkeznek rendelmények, a főérdeklődés azonban az őszi vetésekre összpontosul. Elsősorban szuperfoszfát, másodsorban keveréktrágyák jönnek tekintetbe, míg thomas-salak után még alig mutatkozik érdeklődés, Szuperfoszfátokban az irányzat maradandóan szilárd, mely ezekben már jelentékeny kötések fordultak elő. Európában a chilisalétrom-kötések május 1-én 760,000 métermázsat tettek ki, míg e hóban tengeri úton 900,000 métermázsa érkezik. Az „**Angers**“ nevű gőzös 38,000 métermázsa Tebessa-foszfát rakományal Bonából Yokohamába indult.

Jegyzéscink a következők:

Kettős-szuperfoszfát 4%	15.— — 15.50 frt
prima-szuperfoszfát 16—18%	4.20 — 4.75 „
thomas-salak 22—25%	3.45 — 3.70 „
kálitrágya 20—22%	2.75 — 3.— „
ammoniak-szuperfoszfát 12—10% 3—5%	5.10 — 6.— „
chilislétram	11.75 — 12.25 „

(100 kgonként zsákkal együtt, elegysúly tisztasúly gyanánt az egyes állomások távolsága szerint.)

Vasgálicz Ia.	3.50 — 3.75 frt.
„ IIa.	3.— — 3.25 „
rézgálicz	24.— — 25.— „

(100 kgonként 250 kgos hordókban Budapesten.)

Erdélyrészi vásárok jegyzéke 1896. június 1—30-ig.

(NB. Ha valamely vásár ünnep- vagy vasárnapra esik, akkor a rákövetkező hétköznapon lesz megtartva. A napok a kirakó vásárok napját mutatják, a mely nap előtti 2—3 hétköznapon vannak a marhavásárok.)

1. Etéd, Kápolnok-Monostor, Lekenze, Márpod, Monora.	23. Hadad.
2. Bözöd, Zernest.	24. Alsó-Rákos, Alvincz, Cs.-Karczfalva, Göröcsön, Kis-Selyk, Makfalva, Pánczél-Cseh, Segesvár, Sepsiszt.-György, Somkerék, Torda.
4. Deés, Szászváros.	26. Gerend, Hosszufalu, Oláh-Lápos, Sz.-Somlyó, Zabola.
6. O.-Láposbánya, Zilah.	27. Maros-Kecze, Ó-Radna, Szerdahely, Színye, Teke.
7. Szilágy-Cseh.	28. Kápolnás-Oláhfalva.
8. Felvincz, Maros-Vásárhely, N.-Sink, Sz.-Udvarhely.	29. M.-Gyerő-Monostor, Sajó-Udvarhely.
11. Brassó.	30. Bonczhida, Csik-Szépviz, N.-Disznód.
12. Gyalakuta.	
13. Almakerék, Kolozsvár, N.-Ekemező.	
14. Szelistye.	
15. Gyergyó-Szt.-Miklós, Nagy-Bacson, Szt.-Ágota.	
16. Kőröspatak.	
17. Bágyon.	

Kiadó-tulajdonos:

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet.”

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.